

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • SEPTEMBER • ZÁŘÍ • WRZESIĘ 1992 (ČÍSLO 412) CENA 2000 ZŁ

DO ŠKOLY!

Slovensko je zvrchované

Piatok, 17. júla 1992 bol pre Slovensko historickým dnom. V tento deň sa malo rozhodnúť, akú cestu ďalšieho vývoja, národného i štátneho, si zvolí slovenský národ. Malo sa o tom rozhodnúť na mimoriadnom zasadení Slovenskej národnej rady, ktorého jediným bodom programu bol návrh Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky.

Schôdza poslancov SNR sa začala o 10. hod. v mimoriadne slávnom ovdzduší za prítomnosti mnohých hostí, o.i. predsedu Federálneho zhromaždenia Michala Kováča, člena Európskeho parlamentu, vlády SR, metropolitu rímskokatolíckej cirkvi na Slovensku, arcibiskupa Jána Sokola, predsedu Matice slovenskej Jozefa Markuša a predsedu Svetového kongresu Slovákov Mariána Stastného.

Rokovania viedol predseda SNR Ivan Gašparovič, ktorý zároveň prečítať text Deklarácie o zvrchovanosti SR. Po prijatí programu a zásad hlasovania sa začala rozprava nad textom Deklarácie. Otvoril ju predseda vlády SR Vladimír Mečiar zdôrazňujúc význam tejto historickej chvíle, na ktorú čakali Slováci viac než tisíc rokov. Deklaroval

rovnosť všetkých občanov Slovenska, tak Slovákov, ako aj Čechov, Maďarov, Ukrajincov a iných národností a poukázal na stupeň intelektuálnej zrelosti slovenskej spoločnosti, ktorá je schopná vziať svoj osud do vlastných rúk. Po ňom vystúpili predstavitelia všetkých poslaneckých klubov SNR.

Po rozprave začalo hlasovanie, ktoré bolo verejné a menovité. Na výzvu predsedu SNR, každý poslanec odpovedal, či je za alebo proti. Po sčítaní hlasov, predseda SNR Ivan Gašparovič oznámil výsledky hlasovania, v ktorom zo 147 prítomných poslancov 113 hlasovalo za, 24 bolo proti a 10 sa zdržalo.

Po vyhlásení Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky predsedom slovenského parlamentu, Ivan Gašparovič podpísal s premiérom Vladimírom Mečiarom originálny dokument za všeobecného nadšenia, potlesku a zvukov piesne Aká si mi krásna, ty rodiná zem moja. Bolo astronomické poludnie 17. júla 1992, keď na záver schôdze v budove parlamentu zaznala hymna Slovenskej republiky: „Nad Tatrou sa blýska...“

DEKLARÁCIA SNR O ZVRCHOVANOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

My, demokraticky zvolená Slovenská národná rada, slávne vyhlasujeme,

že tisicročné úsilie slovenského národa o svojbytosť sa naplnilo.
V tejto historickej chvíli deklarujeme prirodzené právo slovenského národa na sebaurčenie tak, ako to zakotvujú aj všetky medzinárodné dohody a zmluvy o práve národov na sebaurčenie.

Uznanajúc právo národov na sebaurčenie, vyhlasujeme, že aj my si chceme slobodne utvárať spôsob a formu národného a štátneho života, pričom budeme rešpektovať práva všetkých, každého občana, národa, národnostných menších a etnických skupín, demokratické a humanistické odrazy Európy a sveta.

Tento deklaráciou Slovenská národná rada vyhlasuje zvrchovanosť Slovenskej republiky ako základ suverénného štátu slovenského národa.

Takto sa tešili mladí Slováci z vyhlásenia zvrchovanosti. Foto: J.Š.

skoršom prejave o.i. zdôraznil, že nechcel by sa stať prekážkou rozsiahlych zmien česko-slovenskej štátnosti, ku ktorým ČSFR po posledných parlamentných voľbách smeruje, a emancipačných snáh Slovenskej republiky, ktorých politickým výrazom je aj Deklarácia o zvrchovanosti.

život v našej Slovenskej republike životom slobody a práva pre jej národ i pre všetky národnosti, v ktorých máme bratov a sestry v spoločnom dome Slovenska".

* * *

O 19. hod. sa na celom Slovensku rozozvávali zvony rímskokatolíckych kostolov na počesť vyhlásenia Deklarácie o zvrchovanosti Slovenska. Biskupi Slovenska v osobitnom vyhlásení považujú prijatie Deklarácie za historicú chvílu, ktorá má v nás vzbudiť vŕačnosť za dar spoločného života „slobody, cti a práva“, ako sa spieva v chrámovej hymne. „Táto“ chvíľa — hovorí sa ďalej vo vyhlásení — „je aj chvíľou prosieb, aby bol

Vyhlásenie Deklarácie o zvrchovanosti Slovenska sprevádzalo všeobecné nadšenie a radosť. Pri tejto príležitosti 17. júla 1992 o 19. hod. na mnohých miestach na Slovensku vzplanuli slávne vatry zvrchovanosti. Boli zapálené medziiným na Devine, Sitne, Choči, Královej holi, Polane, Vihorlate a iných slovenských vrchoch, v tom i pri kostole sv. Jána nad Kremnickými baňami, kde je symbolický stred Európy. Tri slávne vatry zahoreli i v martinskem amfiteátri, kde sa zhromaždili účastníci 5. svetového festivalu slovenskej mládeže.

PO VYHLÁSENÍ DEKLARÁCIE

20 minút po vyhlásení Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky, Federálne zhromaždenie obdržalo list od Václava Havla, v ktorom oznájmi, že dňa 20. júla 1992 o 18. hod. odstupuje z funkcie prezidenta Českej a Slovenskej Federativnej Republiky. V ne-

CYRILOMETODSKÉ DNI. Mimořadne slávostný charakter mal tento rok výročné oslavu prichodu na územie Česko-Slovenska vierocestov Cyril a Metoda. Na staroslovnom Velehrade sa konala pontifikálna omša, ktorú slúžil pražský biskup J. Škarvada. Súčasťou oslav bola i d'akovná púť exulantov a krajanov zo zahraničia. V Nitre sa uskutočnila slávostná akadémia, ktorej sa zúčastnil i predseda SNR I. Gašparovič, predseda Matice slovenskej J. Markuš a kardinál Ján Ch. Korec, ako aj veľká púť na nitriansku Kal-

váriu za účasti tisícov veriacich z celého Slovenska. Cyrilometodské dni vyvrcholili v Bratislave, na Devinskom hrade, bohoslužbami a slávostným zhromaždením za účasti najvyšších predstaviteľov Slovenskej republiky s premiérom V. Mečiarom, ktorý o.i. povedal: Nová cesta pre Slovensko je cestou hľadania pravdy, budúcnosti a novej perspektívy. Má jasné milníky, ktorými sú rovnosť, emancipácia Slovákov a Slovenska vo vzťahu k iným štátom Európy...

V PRAHE UMRÉL vo veku 93 rokov emeritný arcibiskup

pražský a primas český, kardinál František Tomášek. Pohrebnych slávností sa zúčastnilo mnoho významných osobností o.i. prezidenti Poľska L. Wałęsa a Rakúska T. Klestil, kancelár NSR H. Kohl, premiér Maďarska J. Antall, premiér ČSFR J. Stránský, Slovenska V. Mečiar a Čiech V. Klaus a ďalší. „Bol skutočnou podporou cirkvi a udatným obrancom kresťanskej vieri a ľudských práv“ — napísal pápež Ján Pavol II. v telegrame, ktorý zhromaždeným na pohrebnej omši prečítať nástupca Tomáška, arcibiskub Miloslav Vlk.

V SPOJENÝCH ŠTÁTOCH prebieha intenzívna kampaň pred novembrovými prezidentskými voľbami. O prezidentský stolec sa uchádzajú dva kandidáti, ktorí získali nominácie svojich strán: arkansaský guvernér Bill Clinton za Demokratickú stranu a terajší prezident George Bush za Republikańsku stranu. Zatiaľ, — ako ukazujú výsledky výskumu verejnej mienky v USA, — vekú prevahu má B. Clinton, ktorého podporuje až 60%, voličov, ktorí G. Busha len 34%. Kto však bude prezidentom, uvidíme po novembrových voľbách.

s biskupom ThDr. DOMINIKOM KALATOM, novobelským rodákom, pôsobiacim vo freiburgskej diecéze

Toleranciu treba rozvíjať...

Otec biskup, pred troma rokmi Sv. otec Ján Pavol II. vydal posolstvo nazvané O úcte k menšinám, v ktorom sa jednoznačne vyjadruje za rešpektovanie národnostných práv, ako podmienku zachovania pokoja a mieru vo svete. Ako by ste skomentovali toto posolstvo?

— Ja si myslím, že toto posolstvo Sv. otec má veľký význam a je ohromne fundované. Sv. otec Ján Pavol II. a kardinál Wojtyla z Krakova — to sa nedá porovnávať. Predtým videl veci z perspektívy krakovského arcibiskupa, teda lokálneho príslušníka cirkevnej hierarchie. Teraz, keď to vidí z perspektívy celého sveta, Afriky, Ameriky, Oceánie, Južnej Afriky, kde bol apartheid, všetky tie problémy sociálne, náboženské a národnostné, ja si myslím, že Ján Pavol II. po všetkých svojich cestách a tolikom úsilí hlásal evanjelium celému ľudstvu, urobil v tomto ohľade veľký kus práce. Dnes stojí na inom stanovisku ako stál vtedy. Ja som s ním, ešte ako s kardinálom, na začiatku 70. rokov vieadol dialóg. No a keď sa s ním teraz zhováram o týchto otázkach, zistujem veľký pokrok. Kedykoľvek sa stretнемe, vždy sa ma pýta: „Tak, a co nowego w Nowej Bialej?“ Zistil som, že sa o nás život zaujima a že ho boli, keď sa niektoré veci neriešia alebo nedajú vyriešiť. Niektorí si možno myslia, že Sv. otec vydá nariadenie a už je všetko vyriešené. To sa nedá. My, samozrejme, máme dosť ľahkú situáciu v tomto ohľade. Nie je to jednoduché tým viac, že musíme rešpektovať aj iné názory. Po rokoch sa na Spiši a Orave vytvorila iná situácia, obce sú rozstiepené, vedľa seba bývajú Slováci i Poliaci. Viem, že v tridsiatych rokoch nebolo tento problém. To vytvorili vo veľkej miere poľskí knázi, ktorí tam boli a získali určité sympatie u niektorých ľudí. Niektorí z krajanov ustúpili jednoducho preto, aby sa vyhli konfliktom. A je tu ešte ďalší moment: či to chceme alebo nechceme, tie obce sú na území poľského štátu, kde sme menšinou a nemôžeme nadiktovať riešenie týchto otázok. A tak jedna i druhá strana tým trpi a pre nás všetkých je to taká kalvária.

Keď však o rešpektovaní národnostných práv hovorí hlava katolíckej cirkvi, malo by to platíť pre každého kresťana, každého pocitívneho človeka...

— Rozhodne áno, lenže ako to má presadiť, ako k tomu donútiť? My nemôžeme ná-

silim zmeniť niektorých ľudí. Ja sa teda nečudujem, že našim ľuďom, ale aj tým, čo sa hlásia za Poliakov, zlyhávajú nervy. Tu jediné, čo by pomohlo, je vzájomná tolerancia, dialóg a spoločná snaha o nejaké riešenie.

Ako novobelský rodák dobre poznáte aktuálnu situáciu na Spiši a Orave, najmä v oblasti realizácie oprávnených požiadaviek krajanov týkajúcich sa zavedenia slovenských bohoslužieb. Ide to veľmi ľahko. Ako si myslíte, prečo? Vari preto, že treba vyhovieť aj jednej, aj druhej strane, alebo sú aj iné príčiny? Akú úlohu by v tom mala zohráť cirkev? Ved' nám všetkým ide o jednotu, samozrejme pri rešpektovaní národnostných práv...

— Ja si myslím, že za tým stoji veľký balík nedorozumení z minulosti, zasahujúcich i do politiky, ktoré Krakov vysvetľuje úplne ináč, ako to chápeme my. Na Jagelovskej univerzite, aj medzi knázmami, je rozšírený názor, že nielen Nová Bela, Krempachy, Kacvin, ale všetko až po Poprad a Levoču malo by patrili k Poľsku. Odkiaľ zobrali túto teóriu? Vari preto, že ktorísi uhorský kráľ dal do zálohu na určitý čas niekoľko miest? Vyslovujú, že kráľ B. Chrabý „w Dunaj wbił kamienie“. Kde je dokázané, že Chrabý vobec videl Dunaj. A keby aj vytýčil tie hranice, vtedy naši ľudia sú aj v Spojených štátach a to ešte neznamená, že Spojené štáty musiať patriť k nám. To sú historické nedorozumenia.

Raz som sa zhováral s jedným poľským profesorom žijúcim v USA, ktorý mi položil otázku: Ako sa cudzinci pozerajú na Poliakov? Tak som mu povedal, že podľa názoru rôznych národov Poliaci podnes nevedia, kde majú hranice. Od mora do mora, od buka do buka. Raz ich chcú mať po Kyjev, inokedy po Berlín atď. Oni to doposiaľ nemajú vyriešené. Mnohí ľudia ma na to upozornovali. Keď študujem poľské dejiny, je mi to jasné. Všimnime si situáciu s Litvou, s Ukrajincami, s Nemeckom, všade je ten istý problém. Keby sa sústredili na tie územia, kde naozaj stopercentne sú všetci Poliaci, nebolo by problém. Potom by museli rešpektovať menšiny. Keď sa im vráti tento problém v inej podobe, keď začnú perzektovať Poliakov v Litve alebo na Ukrajine, vtedy sa zobudia zo sna. Takto by sme nemali postúpať. Čiže viac úcty a rešpektu voči iným národnostiam. My na Slovensku máme tento problém s Maďarmi, ale musíme sa s tým vyrovnáť a musíme ich rešpektovať, mať ich radi a žiť s nimi, aj keď to nie je ľahké. To by sme požadovali aj od Poliakov...

Z čoho to vyplýva? Žijeme predsa v demokratickom štáte, presnejšie v štáte, ktorý buduje demokraciu. Hoci sme uznávaní ako menšina, jednako sa stále stretávame s prejavmi netolerancie, čo je udivujúce najmä v tak katolíckom štáte ako je Poľsko. Vedaj v jednom z prikázaní sa hovorí: Miluj bližného ako seba samého. Ako to zosúladí, z čoho vyplýva tá netolerancia?

— Je to veľmi ľahká otázka. Zasahuje hlboko do našej viery, do toho, ako sa Evanjelium uplatňuje v našom živote, ako sa uplatňuje v Poľsku. Ja som presvedčený, že sú tam milióny veľmi dobrých katolíkov, ale sú aj milióny veľmi povrchových a laločných katolíkov, ktorí sa v období totality — keďže im veľmi vyhovovalo byť v opozícii k vtedajšiemu štátu — tvárii veľmi katolícky. A teraz vidíme, aká je tá proticirkvená nálada. Hovoria mi niektorí knázi, ktorí chodili do Poľska, že kedysi to bola česť ísť po ulici v koláriku. Dnes si obliekajú kravaty, lebo cítia tie nevraživé pohľady na knáza, čo je zarážajúce. Ale to nie je len v Poľsku, my ten studený vietor na tvári cítime aj inde, na západe, v Nemecku atď.

Naši krajania si musia uvedomiť, že to, čo tam trpia, čo znášajú, to nie je len také spišské a oravské, ale že je to širší problém. Ja si myslím, že z našej strany bude treba tú toleranciu rozvíjať, pevne stáť na našom stanovisku, nevystupovať nekorektnie, nehádať sa, ale pevne si držať svoje. Poliaci musia užať a kapituloval, keď počujú, že naši ľudia vedia po slovensky, hlásia sa k slo-

venčine, chcú mať slovenské bohoslužby, ale aj tú slovenčinu ovládajú. Keď my budeme hovoriť polopolsky alebo neviem ako a budeme silou mocou chcieť slovenské bohoslužby, tak oni nám tomu neuveria...

Ale ako im prehovoriť do duše, aby nám uverili, aby boli tolerantní...

— Pravda, to je ľahký problém. Ja sám mám dosť smutné skúsenosti z mojich minulých návštiev do rodnej obce. Raz sa mi podarilo stretnúť pána farára. Dokonca som značne prispej na kostol, no bol som však prekvapený, keď som prišiel na bohoslužbu, že páni farári zmizol. Keď som neskôr prišiel do Belej s nemeckou púťou, všetci očakávali, že ich páni farári príde aspoň pozdraviť, no nedokázali sa. Cítil som sa veľmi trápne nie len pred našimi krajanmi, ale i pred Nemcami, ktorí tam prišli s veľkou láskou a radosťou, že môžu byť v mojom rodisku. Tak si iste povedali: čo je to za cirkev, že tu ani farára nevidno. Na druhej strane, keď sme už pri tejto udalosti, tito Nemci na svojej ceste z Censtochovy a Krakova zažili toľko lásky, toľko srdečnosti, úprimnosti a radosti, také prejavy viery, že dnes na to nezabudli. Keď sa stretne, o ničom nehovoria, len o Novej Belej. Ved' to bol všedný deň a jednako kostol bol plný, hrala hudba, bolo plno detí... To si treba naozaj váži, že naši ľudia dokážu byť tak veľmi srdeční a dobrí. Preto je veľmi smutné, že sa nám nedarí spolunažívanie s Poliakmi. Mňa to strasne mrzí.

Mohlo by sa zdať, že v úsilí o zavedenie slovenských bohoslužieb krajania vystupujú proti farárom, čo nie je pravdou. Očakávajú od nich predovšetkým pomoc v udržaní jednoty, svornosti. Zial, bezúspešne...

— Na to ľahko nájsť nejaký recept. V poľských oblastiach sú s tým problémy na celom svete. Ja som to zažil aj vo Svajčiarsku, keď išlo o zavedenie nového francúzskeho kantónu, ktorý chceli vykrojiť z bernského kantónu, v ktorom veľká časť ľudu hovorí francúzsky. Aj tam bolo tak isto, že napr. jeden člen rodiny bol za a druhý proti. Vyriešenie tohto problému si vyžadovalo vzájomné pochopenie. Ja si myslím, že musí uplynúť trochu času, až sa všetko vkyrštalizuje, že tie rodiny budú patriť sem alebo tam. Chcem však zdôrazniť, že my sa dokážeme chovať tolerantne aj k cudzincom. Ja nemám žiadne zábrany slúžiť sv. omšu pre Poliakov či Talianov a pod. Robil som to v Nemecku, zúčastnil som sa i ekumenických bohoslužieb, kde som kázal pre protestantov a pre katolíkov, ktorí sa tam zhromaždili. Želal by som si, keby aj poľskí knázi dokázali trošku viac vyjsť zo seba. A keďže sú tam rozličné skupiny, vyjsť im v ústrety, vedieť ich rešpektovať, chovať sa voči nim slušne, pekne sa s nimi pozehňať, povzbudiť ich a nebičovať práve to nízke, to nepékne, to neludské, čo vede k nenávisti. To by bolo moje veľké pranie.

Čo by ste chceli prostredníctvom Života odkazať krajanom zo Spiša a Oravy?

— Predovšetkým to, že sa teším, že tie krajanské spolky existujú, že sa tak rozvíjajú a snažia žiť, že s tým krajanským pozdravom prichádzia tiež pozdrav do siete, že o nich vieme. Len škoda, že im nevieme účinne pomôcť a vniest viac svetla do ich života. Bolo by veľmi žiaduce, keby sa Matica slovenská viac ujala týchto vecí. Všade je potrebné pochopenie a spolupráca. Maďari majú kontakt s našimi ľuďmi zo Slovenska, my máme kontakt so Slovákm v Maďarsku. Je to nevyhnutné a osozné. Viem, že život krajanov nie je ľahký, že ich situácia je zložitá. Je to jeden veľký kríz, ktorý musíme niesť. Je však veľmi dôležité, aby sme tento kríz niesli po kresťansky. Niekoľky sa nám môže zdáť, že je to nad naše sily, ale nesmieme sa vzdáť, nesmieme zúsať, ale musíme s dôverou ísť ďalej. Všetci by si mali uvedomiť, že Slováci a Poliaci sú blízke národy a mali by sa vzájomne rešpektovať. Nesmieme sa dnes dostať do vlasov, ale do dialógu, aby sme spoločne riešili tieto problémy.

— Ďakujeme vám, otec biskup, za vaše pozvadivé slová.

Zhováral sa: JÁN ŠPERNOGA

Ciernohorskí žiaci
na hodine
slovenčiny

V Čiernej Hore po prázdninách

Letné školské prázdniny sú už za nami. 1. septembra sa žiaci vrátili do školských lavíc. Pre mnohých — po bezstarostnom lete — sa spočiatku iste zdali pritvrdé. Po niekoľkých dňoch sa však školský kolotoč rozbehol riadnym tempom. Aj my sme nedávno navštívili ďalšiu zo spišských škôl, tentoraz, v Čiernej Hore od Tribša. Je to nevelká škola, ktorú navštievuje len 88 žiakov, vyučuje ich osem učiteľov. Vyučovanie prebieha v spojených triedach: druhá s tretou, štvrtá s piatou, šiesta so siedmou a len ôsma sa učí osve. Učiteľský zbor je pomerne mladý. Väčšina z nich má len stredoškolské vzdelanie a prípravný pedagogický kurz. Ich platy — ako nám povedala riaditeľka školy Maria Jezierczaková — sú veľmi nízke — približne milión zl. Finančná situácia školy tiež nie je uspokojivá, preto sa jej vedenie snaží nájsť nejaké východisko z tejto situácie. Napr. s rodičovským zdru-

žením spoluorganizuje ludové veselice. Škole často pomáha aj Gminný úrad v Bukowine Tatralańskiej, kam obec administratívne patrí, ako aj miestna richtárska rada. Minuloročný výťažok bol napriek venovaniu na maľovanie školy. Tento rok plánujú opraviť športové ihrisko.

Keď ide o vybavenie školy, je pomerne slabé. Škola vlastní jeden čierno-biely televízor a niekoľko učebných pomôcok na hodiny prirodopisu a chémie. Totiž často došťava pomôcky, potrebné skôr pre záujmové krúžky. Avšak, ako vieme, ich činnosť bola pre finančné ľažnosti školstva zrušená. Teda pomôcky nie sú vhodne využité.

Na ciernohorskej základnej škole sa okrem slovenčiny vyučuje nemčina. Ako nám povedal predseda Miestnej skupiny KSSCaS v Čiernej Hore Andrej Milan, žiakov na slo-

venčinu zapisujú predovšetkým krajanskí rodičia a povinnosťou školy je objektívne oboznámiť všetkých so zásadami jej výučby. Keď sa žiak chce slovenčinu učiť, nemaly by sa mu v tom vytvárať akékoľvek prekážky.

A čo na to riaditeľka školy Maria Jezierczaková? „Osobitnú rodičovskú schôdzu venovanú novým zásadám vyučovania slovenčiny sme nerobili. Avšak na každej schôdzi informujeme rodičov o možnostiach jej výučby. Ja mám však taký názor, že rodičia sa vôbec prilis málo zaujímajú o prospech svojich detí. Často sa nám stáva, že na schôdzke prichádzajú veľmi málo rodičov, len tí, ktorí na defoch naozaj záleží. Vidíme to aj na domáciach úlohách žiakov a ich príprave na jednotlivé hodiny. Rodičia sa totiž mylne nazdávajú, že len na škole spočíva povinnosť výchovy žiakov. Otázku slovenčiny však nechávame v rukách bývalého riaditeľa Ján Budza, ktorý ju už veľmi dlho vyučuje a jej problémy najlepšie pozná — povedala na záver vyhýbavo riaditeľka.

Neostávalo nám nič iné, len navštíviť učiteľa slovenčiny Jána Budza. Keďže je už v dôchodku našli sme ho doma, vo včelíne. Jeho koníčkom je totiž včelárstvo. A tak pri čaji s medom som si vypočul už tretí názor na výučbu materinského jazyka v Čiernej Hore od Tribša.

— Nie som vôbec splnomocnený organizovať výuku slovenčiny. Ovšem, keď som bol riaditeľom, mal som kompetencie. Teraz ako dôchodca učím na pol úvázkou, okrem iného aj slovenčinu. Nábor a organizovanie výučby je v kompetencii vedenia školy. V minulom školskom roku sa na slovenský jazyk zapísalo deväť žiakov, no učí sa ho len šest. Je to málo. Podľa mňa nedostatočná je propagácia slovenčiny. Mala by to robiť škola, ale aj miestna skupina a ústredný výbor Spoločnosti.

Nezostáva mi nič iné, len s párom Jánom Budzom súhlasiť. Nepozdávala sa mi však výhľavosť všetkých troch výpovedí, každý sa chcel zbaviť zodpovednosti. Vzbuďuje to obavu, že keď sa to nezmiení — slovenčina v čiernochorskej škole, ponechaná sama na seba, zmizne. Je na nás, aby sme tomu predišli.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Rozdelenie škôl v Novej Belej

Od 1. septembra t.r. sa novobelské deti začali učiť v dvoch oddelených školách (aj keď v jednej budove). Možno sa to viacerým spoza tejto obce bude zdať nepochopiteľné, preto na úvod krátke vysvetlenie.

Ako čitatelia iste vedia, po vzniku našej Spoločnosti v r. 1947, vďaka krajanskému úsiliu prakticky v každej obci na Spiši a Orave boli založené školy so slovenským vyučovačím jazykom. V sedesdesiatych rokoch boli postupne zrušené a namiesto nich vnikli poľské školy s dodatočnou výučbou slovenčiny ako predmetu. Z pôvodných slovenských škôl zostala doteraz len jedna, práve v Novej Belej, existujúca popri škole s poľským vyučovacím jazykom. Samozrejme názov slovenská škola neboli v tomto prípade presné, keďže žiaci sa v nej po slovensky učili len v prvých štyroch triedach v posledných rokoch v troch), kym v ostatných triedach sa vyučovalo po poľsky. Teda od štvrtej triedy sa všetky novobelské deti učili v spoločných triedach a len krajanskí žiaci mali dodatočné hodiny slovenského jazyka. Takto bolo do konca minulého školského roku.

Komisi sa to však nepozdávalo... A tak 17. mája t.r. bola v novobelskej škole zvolaná schôdza rodičovského združenia, na ktorej rodičia hľasiaci sa za Poliakov predložili návrh — odoslaný zároveň školským orgánom — na úplné rozdelenie oboch škôl a vytvorenie osobitných tried „a“ a „b“ pre slovenské a poľské deti. Dôvodom bola vraj starostlivosť (poľskej strany) o úroveň vyučovania matematiky a poľského jazyka vo štvrtej triede, od ktorej sa všetky deti učili spolu. Šlo o to, že deti slovenských rodičov mali vraj horší prospech a znižovali úroveň vyučovania. Bol to samozrejme vymyslený dôvod, ktorý sa vôbec nezhodoval so skutočnosťou, ale o tom neskôr.

Krajanskí rodičia sa oboznámili s kategórikou požiadavkou poľskej strany a po jej prerokovaní pripravili vyhlásenie, v ktorom vyjadrili súhlas s rozdelením škôl. Poukazujú však na to, že skutočný dôvod k rozdeleniu je úplne iný a má predovšetkým za cieľ zrušenie slovenskej školy o.i. diskreditovaním výučby v tejto škole, cieľavedomým znižovaním jej úrovne a nevhodným vzťahom

k jej žiakom, čo by postupne viedlo k sústavnému poklesu ich počtu. V súvislosti s tým slovenskí rodičia — ako sme už spomenuli — súhlasili s rozdelením, ale pod podmienkou, že učitelia z poľskej školy nebudú učiť v škole slovenskej a na dôvažok slovenské deti majú navštievať školu v dopoludňajších hodinách.

Samozrejme, do sporu museli zasiahnuť školské orgány. 2. júna prišla do Novej Belej predstaviteľka Kuratória osvety a výchovy v Nowého Sącza dr. Zofia Muzyczko a stretla sa s poľským zastupcami rodičovského združenia a s učiteľmi oboch škôl. Počas stretnutia predstavila možnosti riešenia tohto problému, aké dovoľujú predpisy platné v Poľsku pre výučbu materinských jazykov. Teda mohla by to byť škola s dodačou výučbou slovenčiny, dvojjazyčná škola, v ktorej sa okrem slovenčiny budú vyučovať po slovensky ešte aspoň dva ďalšie predmety alebo škola so slovenským vyučovacím jazykom, v ktorej okrem poľštiny a dejepisu by sa všetky predmety vyučovali v slovenčine.

Posledné slovo patrilo samozrejme kuratérke z Nowého Sącza, ktorá rozhodla o druhom variante. A tak od 1. septembra 92 krajanských detí začne navštievať dvojjazyčnú školu. To znamená, že v prvých troch ročníkoch sa, tak ako doteraz, budú učiť všetko po slovensky (v druhej triede im pribudne poľština), kym v ostatných triedach okrem slovenského jazyka ako predmetu budú mať

Predsed MS Alojz Biel (zľava) v rozhovore s odbojárom Ferdinandom Ďurčákom.

Foto: D. Surma

Nie je l'ahké byť predsedom

V júni t.r. sa v Hornej Zubrici na Orave konala prehliadka krajanských ochotníckych divadiel. Bola to zároveň príleženosť k návštive predsedu miestnej skupiny Spoločnosti v tejto obci Alojza Biela. Hoci bol veľmi zaneprázdný prípravou spomínamej prehliadky, jednako našiel si na rozhovor chvíliku voľného času a tak dnes môžeme bližšie predstaviť tohto obetavého činiteľa našej organizácie.

Narodil sa 28. marca 1940 v slovenskej rodine Cecílie a Jána Bielovcov v rodine mnichodetnej kde neboli vždy dostaťok, ale kde nikdy nechýbala veselosť a rodilovská láska k deom k Jozefovi, teraz plk. Ing., ktorý je pracovník Ministerstva komunikácií vo Varšave, sestrom Cecílie, Márii, Jozefom, Irene, Milke, Vilme a Genovéve — rádovej sestre, ktorá dlhé roky pôsobila v domove dôchodcov v Bratislave,

kde opatrolovala prestárych spoluobčanov. Rodia Bielovci svojim deom od malíka všepovali lásku k starej vlasti a rodnému jazyku. V etci sú Slováci a sú na to hrdí.

Keď Alojz Biel vyrástol, musel nastúpiť z kladnú službu vo Varšave, kde slúžil na Generálnom štabe vojenskej akadémie. Po dvoch rokoch sa vrátil do rodnej dediny a spolu s rodičmi hospodáril na nevelkem gospodstve. Už vtedy sa živo zaujal o krajanský život a aktívne sa zapájal do činnosti miestnej skupiny KSSCaS. Medzi mladý Alojz spoznal v rodnej obci Šikovnú slovenskú dievčinu Helenu, rod. Matanogovú s ktorou sa rozhodol zviazať svoj ďalší život. Spoločne žili si Alojz a Helena povedali v miestnom kostole 14. apríla 1965. So založením rodiny pribudli nové povinnosti starostlivosti o deti — dcéry Danutu a Barboru a synov Zbyška, Bogdana a najmladšieho Róberta, vrah mamkinho miláčika dnes žiaka 6. triedy základnej školy.

v slovenčine ešte tzv. pracovné vyučovanie (ZPT), hudobnú, výtvarnú a telesnú výchovu. Poľské deti sa budú učiť samostatne od 0. do 8. triedy. Obe školy majú od nového školského roka spoločného riaditeľa — Jana Szenderowicza.

Co k tomu dodať? Prežili sme už mnoho útokov proti slovenskému školstvu na Spiši a Orave nielen v období totality, ale aj v posledných rokoch. Prežijeme i ten, ktorého cieom — ako na to poukazujú sami Beňania — je zrušenie poslednej školy so slovenským vyučovacím jazykom. Zaujalo by nás však, kto je inspirátorom tejto poslednej iniciatívy. Vymyslený dôvod pre rozdenenie škôl — obava o úroveň vyučovania — je dosť výrečný. Nikto nás nepresvedčí, že na taký argument príliš rodilovia, ktorí predsa nemôžu sami zistiť úroveň vyučovania. To im musel niekto napovedať. Ale nejde o to. Tak či onak bol to ľahký pokus o znevýhodenie miestneho obyvateľstva slovenskej a poľskej národnosti, vyvolanie sporov a hádok medzi ľuďmi, ktorí v každom živote sú na seba odkiazení a často dobre spolunažívajú. Len je smutný, že do toho cheňú vtiahnuť deti.

Môžeme siahnuť s tím, že krajanski žiaci vo 4. triede — pri prechode zo slovenského vyučovacieho jazyka na poľský — mají začas problém najmä s terminológiou. Ale to sa dá veľmi rýchlo dobehnuť, nanajvýš za niekoľko týždňov. Je pochopiteľné, že sú deti viac alebo menej schopné, tak v sloven-

Po smrti rodičov, ktorých doopatroloval sa Alojz s manželkou osamostatnili a gazdovali na rodilovskom grunte. Snažil sa ho zveradiť, aby raz, keď mu už sily neboli stať, až jeden z jeho synov prevezme gazdovanie do svojich ruk, tak ako to svojho času urobil on. Poznamenajme, že jeho druhou profesiou je murrstvo. Preto keď sa naskytla príležitosť, vybral sa na dva roky (1988–89) privyrobiť si do Ameriky, aby mohol dostaťa vysvetvaný dom a zaistíť rodinu.

Alojz Biel je veľmi agilný človek. Od mladosti sa zapájal do krajanského kultúrneho diania. Zúčastňoval sa na všetkých schôdzach a iných krajanských podujatiach a tak nie div, že ho Zubrčania v r. 1974 zvolili za miestného predsedu. Viackrát bol delegátom na zjazdoch našej Spoločnosti. Je tiež členom obvodného výboru KSSCaS na Orave a horlivým propagátorom našho časopisu Život. Popri krajanskej práci si vždy nájde čas i na verejnú činnosť a tak netuď, že istý čas zastával funkciu zubrického richtára.

Idúc cez Hornú Zubrú pýtam sa náhodnej chodkyne kde býva Alojz Biel predsedu MS KSSCaS — Ten čo vyhorel? Nedaleko, vo veľkom murovanom dome. Bolo vidno, že ho tu dobre poznajú. Správa o požiare ma však ochromila.

— Áno, na jar t.r. sme vyhoreli — hovorí kr. Biel — ale malí sme veľké šťastie. Zhorela nám len stodola i keď, ako vidite, dom stojí v jej bezprostrednej blízkosti. Nasťal skrat od zlej elektrickej inštalácie. Poisťovňa vyplatila len 70% z poistnej sumy. Skôry bolo omnoho viac. Okrem stodoly, zhoreli tiež niektoré hospodárske stroje a všetko krmivo. Vďaka Bohu stodolu sme už opravili a nové obilie bude kde zložiť.

Co ďalej dodať na záver o krajanovi Bielovi? Že je nielen dobrým otcom a dedkom, ale aj vzorným krajanským funkcionárom. Je ľuďom, ktorí každumu pomôže, je dušou krajanského života v tejto obci.

EVA MATISOVÁ

pobínajú v ďalšom vzdelávaní na stredných, odborných a vysokých školách, nielen na Slovensku, ale i v Poľsku. Ostatne, kto vie, možno že rozdelenie škôl bolo dobrým výhodiskom a krajanskí žiaci už nebudú viac vystavení rôznym nátlakom a perzekúciám. Budúcnosť to ukáže.

EVA MATISOVÁ

Krajanky z Novej Belej. Snímka: D. Surma

Krempašania na pódiu detvianskeho amfiteátra

Naši muzikanti pred vystúpením nemali trému

Na Detve pod Pol'anou

Nevelké mestečko Detva v Stredoslovenskom kraji bolo už tradične dejiskom významného kultúrneho podujatia, 27. ročníka Podpolianskych folklórnych slávností, ktoré sa konali v dňoch 10.—12. júla tr. Tak ako v predošlých rokoch, v krásnej prírodnnej scene rii detvianskeho amfiteátra a v Dome kultury A. Sládkoviča sa tento rok predstavilo asi 1360 učinkujúcich členov folklórnych súborov, spevákov, tanecníkov a muzikantov nielen z okolia, ale skoro z celého Slovenska.

Podpolianskych folklórnych slávností v Detve sa pravidelne zúčastňujú aj Slováci zo zahraničia. Tento rok však, na rozdiel od predošlých festivalov sa podujatia zúčastnili len krajanské súborov z Európy — spolu asi 220 osôb. Boli medzi nimi predstavitelia nášho krajanského kultúrneho hnutia. Uznesením predsedníctva ústredného výboru našej Spoločnosti na Detve bola tento rok delegovaná detská folklórna skupina z Krempešan. Hodno v tejto súvislosti poznamenaná, že práve ona počas vlnajúcej folklórnej prehliadky v Chyžnom na Orave, získala náš redakčný krištálový pohár.

Samozrejme, naša účasť na detvianskom festivale sa, tak ako v prechádzajúcich rokoch, uskutočnila na pozvanie Ústavu pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej, jednoho z hlavných organizátorov tohto kultúrneho podujatia.

Krempašská mlád sa na Detvu snažila dobre pripraviť a už niekolko týždňov pred festivalom usilovne nacvičovala svoj program: zmes spišských piesní a tancov. Tre-

ba uznáť, že tato detská folklórna skupina pod vedením kr. Márie Wněkovej, rodenej Petříškovej, dosiahla pomerne vysokú umelcickú úroveň. A keď este dodáme, že pôsobí len druhý rok, je to naozaj obdivuhodné.

Počas trojdňovho pobytu v Detve Krempašania mali možnosť stretnúť zaujímavých ľudí, a vymeniť si s inými súbormi skúsenosti a postrehy potrebné pre ďalšiu umelcickú činnosť. Zároveň predstavitelia jednotlivých krajanských delegácií a súborov sa na radnici stretli s primátorm mestu a predstaviteľmi miestnej samosprávy.

V nedeľu predpredĺženom po slávnostnej sv. omši vyvrcholili podpolianske slávnosti vystúpením krajanských súborov na scéne. Tisícicom divákov sa predstavili folklórne skupiny z obce Josipovač v Chorvátsku, z obce Jánovská vo Vojvodine, zo Sarvaša v Maďarsku a z Paríža. Spolu s nimi sa na pódiu ukázali mladí Krempašania, ktorí detvianskemu obecenstvu predviedli cyklus regrútovských a pastierských piesní, ako aj spišských tančov a piesni spojených s rodinným a spoločenským zvykoslovím.

Celý krajanský program nazvaný Pri spoločnom prameni zavŕšili krajanské súbor spoločnou pesničkou Pod tým našim okienčekom...

Pobyt na Slovensku uzavreli všetky krajanské súborov v Martine na V. svetovom festivale slovenskej mládeže. Odhal po slávnosti otvorenia tohto veľkolepého podujatia, sme sa vo večerných hodinách vrátili domov.

Odchádzali sme sice unavení, ale šťastní a veľmi spokojní s vydaným podujatím, plní nezabudnuteľných zážitkov a presvedčení, že sa tam opäť spolu stretнем!

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Detva '92

BRNOVSKÉ
KULTUROVÝ
DOKOVÉ DÔBRAČI, ŠAŠINKOV
• Detva • 11. 7. 1992, Štátne Múzeum
• Mesto Detva • Detvianske Domky

Prijemný pozdrav z
Podpolianskych folklórnych
slávností zasielajú
členovia krempašského
deblského súboru Štátnej
planta Krásná Bystrá
Barbora Lehorec, Brixia
Dražska Mária Horváth
Zoltárszék Lucy a Maria
Gyrgynd Mária
Viktória Pietrová Komárová
Barát Monika Korálka F

Posledné pokyny slovenských choreografov vedúcim krajanských súborov. V strede Mária Wněková z Krempešan.

Ešte snímka na pamiatku z Detvy

V boji za jazyk a víru

LODŽ

Poměrně málo početné české společenství v Lodži patřilo k několika vyznáním. Převážnou většinu tvořili reformovaní evangelici. Účastnili se bohoslužeb v luteránském kostele Sv. trojice. V roce 1903 založili vlastní sbor, o který pečoval český duchovní Bedřich Jelen z Varšavy. Vlastní duchovní měla farnost teprve od roku 1919. Sídlo sboru bylo v Piotrkowské ulici 271, kde byla modlitebna. V roce 1900 Bohumil Procházka, který se s bratrem zabýval kulturní a osvětovou činností mezi Čechy, vedl tiskárnu a knihkupectví, založil Kulturní společnost Jednota a začal vydávat Česko-ruské listy. Založil novou církev tzv. svobodných reformovaných, která měla výrazně český národní ráz. Získal 150 vyznavačů v Lodži a po několika letech rovněž skupinku v Zelově. Poměrně vysokou úroveň měla česká škola v Lodži, kterou v roce 1908 založil reformovaný evangelický sbor a Jednota. Do školy chodilo 50–70 dětí.

V roce 1928 měl lodžský sbor 530 členů. V letech 1932–1934 byl díky úsilí sboru postaven kostel. Do roku 1919 byla ve sboru převaha Čechů, takže se bohoslužby konaly česky. Později čestinu vytačila němčina. V meziválečném období bylo v Lodži 320 Čechů. Část z nich patřila k baptistům (50), luteranům bylo 35 a svobodných reformovaných 150. V Piotrkowské ulici 275 působila společnost Betania. Pořádala setkání a besedy, byla tu knihovna a čítárna. Učilo se tu i náboženství. Kulturně osvětová a charitativní činnost byla hlavním cílem svobodně reformované církve v Lodži a Zelově.

Za hitlerovské okupace Češi nehráli větší roli. Po druhé světové válce se sbor obrodil a dnes patří k aktivním náboženským střediskům.

POLSKÁ KAMENICE

Osada Polská Kamenice leží 16 kilometrů jižně od Čenstochové. V roce 1818 do Polské Kamenice a poplužních dvorů Klepaczka a Romanów přišli čeští kolonisté z okolí Hradce Králové, Walbrzychu a Bielawy. Koupili 784 hektarů země za 228 000 zl., splatných ve třech splátkách. Zakoupenou půdu rozdělili tak, že každá rodina dostala 10 jiter zemědělské půdy a 5 jiter lesa. V kupní smlouvě je uvedeno 57 kupujících. V Polské Kamenici žili Češi a Moravané z Čech a Čeli a Němci z prusko-slezského Slezska. Češi byli většinou římskokatolického vyznání. Polští Kamenici měla v roce 1920 3 883 obyvatel. Protože jim bylo těžko užít se prací v hospodářství a tkalcovství, odjížděli do měst s rozvinutým textilním průmyslem do Lodě, Zyrardowa a nedaleké Čenstochové. Obecními radními v Polské Kamenici byli většinou Češi, kteří se tak podíleli na politickém životě.

Za okupace německé úřady chtěly místní Čechy přinutit k podepsání volkslisty. Tvrzili, že pocházejí z Pruska nebo z Rakousko-uherského císařství a že jsou tedy německého původu. Ti, kteří nepodepsali, byli pronásledováni. V Kamenici působila odbojová organizace, která zažívala propustky na cestu do Čenstochové, která ležela už v Generálním gouvernementu. Formálně se tato činnost ukryvala pod jménem Výboru pro pomoc nejchudším, založeného pod patronátem kamenického starosty. Mnoho mladých lidí se díky tomu zachránilo před vyvezením na nucené práce do říše. Němci však podezírali,

že se v boru zabývá ilegální činností. V roce 1940 zatkli 21 nejaktivnějších členů organizace a vyvezli je do koncentračního tábora v Dachau. Mnoho obyvatel Polské Kamenice vystěhovali. Přes toto pronásledování se mnoho občanů z Kamenice dále podílelo na odbojovém hnutí, mj. v partyzánských oddílech.

VARŠAVA

Z Čechů, kteří koncem 19. století žili ve Varšavě, bylo asi 500 reformovaných evangelíků (100 pocházelo ze Zelova), 80 baptistů a 200 katolíků. Členy evangelického sboru byli nejen Češi, ale rovněž mnoho polských rodin. Sbor založil v roce 1882 sirotinec pro 30 dětí, starobinec a útulek pro invalidy. V roce 1904 byla založena knihovna a synodní archiv. V knichovně bylo přes 10 000 svazků cenných starých tiskovin. Když v roce 1915 do Varšavy vstoupilo německé vojsko, farnost se snažila pomíhat nejchudším, živila děti, rozdávala oblečení. Reformovaná evangelická církev sehrála důležitou roli v udržování národní tradice a ducha českého obyvatelstva v Polsku, především ve větších střediscích. Sbory pěstovaly starou českobratrskou tradici. Reformované evangelické vyznání mělo dvě jednoty: Varšavskou a Vilenskou. Vilenská jednota působila na území někdejšího Velkého knížectví Litevského a po roce 1921 se ocitla v hranicích polského státu.

Varšavští Češi po první světové válce patřili k různým vyznáním. Bylo mezi nimi asi 120 reformovaných evangelíků, 60 baptistů a 90 katolíků. Důležitou roli v upewnění vyznání a konsolidaci reformovaného společenství hrály publikace cirkevního kolegia. V roce 1920 vyšel „Katechizm Heidelbergů“ a „Tarcza Wiary“, kterou zpracoval A. Woyde, a „Konfesja Sandomierska“, obsahující srovnání různých vyznání. V roce 1926 vyšel měsíčník „Jednota“ v redakci varšavské farnosti. V roce 1933 byla vydána sbírka biblických textů na celý rok s výběrem poezie „Pojď za ním“. V roce 1937

byl vydán plný text „Katechismu Heidelbergského“, určený školám. V celé Varšavské jednotě bylo mnoho Čechů. V roce 1938 bylo mezi 98 delegáty 26 Čechů, z toho 7 ze Zelova. V polském vojsku byl rovněž kaplan reformovaného vyznání (v armádě sloužilo asi 300 Čechů tohoto vyznání).

Za okupace se část varšavských Čechů zapojila do ozbrojeného boje s okupanty. Kromě Čechů žijících v Polsku byli v polském hnutí odboje i Češi a Slováci, kteří se v letech války dostali do Polska jako uprchlíci z Protektorátu Čech a Moravy, nebo Slováci, kteří sloužili v okupačních vojenských jednotkách. Někteří z nich navázali kontakt s polskými ilegálními organizacemi. V září 1939 se mnozí z nich podíleli na obraně Varšavy. 3. září 1939 prezident Ignacy Mościcki a český generál Prchal podepsali smlouvu o utvoření vojenského útvaru, skládajícího se z Čechů a Slováků. Oddíl bojoval v obraně Varšavy. Skupina Čechů z Zyrardowa pod velením K. Dotekala organizovala pomoc raněným polským vojákům. Mnoho Čechů se za okupaci dostalo do polských ilegálních organizací. Někteří bojovali v lesních partyzánských oddílech různých politických odstínů. Čech Josef Miller spolupracoval s britskou rozvědkou — informoval o situaci na polském území. Po válce ze skupiny varšavských Čechů zůstala jen hrstka. Mnozí za války zahynuli, většina se vystěhovala z Varšavy.

Po roce 1945 se začaly obnovovat rozptýlené sbory v Zelově, Kucově a Lodži. Většina slezských sborů se rozpadla — jejich členové se vystěhovali. Zůstal jen sbor v Husinci a Pstrążně, kteří se zachovaly české tradice. V Zelově, Kucově a Zyrardowě byly sbory v lepší situaci — působily po celou dobu války a nemusely zatímat od potátku. Těžká byla situace sboru ve Varšavě a Lodži. Varšavský sbor se zpočátku opíral hlavně o Poláky. Teprve v padesátých letech se k tomuto sboru vrátili i Češi. Dávná Varšavská jednota byla spojena se slezskými sbory, patřícími k wrocławské konzistorii.

Po druhé světové válce hrála významnou úlohu varšavská farnost, v níž byl probošt a zároveň prvním superintendentem celé církve v Polsku v letech 1953–1981 Cech Jan Nevečelal. Mělo to obrovský význam pro konsolidaci varšavského a lodžského sboru a ostatních sborů s českým obyvatelstvem. V obnovené budově sboru ve Varšavě byla uspořádána knihovna, v níž jsou shromažděny mj. cenné prvotisky. Znovu začal vycházet náboženský a sociální měsíčník „Jednota“.

ZBIGNIEW TORJAŃSKI

Pohled na dnešní Lodž

Básne o hraniciach

Básnická tvorba nepozná nielen formálne, ale ani tematické medze. Zvykli sme si, že tému báseň môže byť filozofia, láska, žena, príroda atď. Už zriedkavejšie spájame poéziu s politikou. Že by však predmetom básni boli aj hranice, rozdeľujúce štátu a národy, to sa nám vidí úplne nereálne. A predsa.

Najkrajšia a azda najznámejšia báseň o hranicnej čiare bola napísaná v roku 1920. Rozdelenie oravskej župy po rozhodnutí Rady veľvyslancov z 28. júla 1920 znamenalo prielenie k Poľsku 413 km² z 13 oravskými dedinami. Keď si uvedomíme, že celá historická Orava mala rozlohu 2018 km², to znamená, že v rámci Slovenska zostalo 79,54% pôvodného územia župy a Poľsko dostalo 20,46%.

Najväčší slovenský básnik, oravský rodák Pavol Országh Hviezdoslav ľahko znášal stratu severnej Oravy. Svoj bôr vyjadril v básni nazvanej 28. júla 1920, ktorá je v poézii s touto tematikou snáď najtragickejšia. Verš Hviezdoslavova Báseň bola publikovaná po prvýkrát v dvadsiatych rokoch. Potom v 1939 v druhom vydani básnicek zberky a na jeseň 1939 aj v denníku Slovák, v súvislosti s prinavrátením Spiša a Oravy Slovenskej republike.

S odtrhnutím časti Oravy sa nevedel zmieriť ani iný veľký Oravec, spišský biskup Ján Vojtaššák, rodák zo Zakamenného. Mons. Viktor Trstenský piše: „Co cítilo srdce mladého oravského vlastence v rokoch po prvej svetovej vojne, keď jemu intímne známe, blízke a z kaplanovania k srdecu pripravené oravské farnosti a zamagurské, spišské dedinky protislovenská a českým šovinizmom vedená politika dr. Eduarda Beneša začachrovala za tešínske a ostravské uhlie, to neprebolelo toto oravské srdce ani rok pred smrťou“. (1)

Nedávno som si prelistoval denník Slovák z jesene 1938 a na moje veľké prekvapenie len za obdobie od 5. do 15. novembra 1938 som našiel 7 básni o vyslovene hranicnej tematike. Všetky sa úzko spájajú s udalosťami zmeny hraníc na severe a juhu Slovenska.

Fripomeňme, že na základe zmluvy uzavretej v Zakopanom 30. novembra 1938 bolo k Poľsku pripojených 221 km² slovenského územia (2 spišské, 2 oravské a 3 trenčianske obce). Na juhu Slovensko stratilo oveľa viac. Viedenská arbitráž z 2. novembra 1938 obohatila Maďarsko o 11.927 km² slovenského územia.

Pre ucelený prehľad spomínanej „hraničnej“ poézie uvádzam v chronologickom poradí mená autorov, tituly básni a ďalšie bibliografické údaje:

Andrej Žarnov: Pozdrav. Slovák, č. 253 z 6.11.1938, s. 9;

Rudolf Dilong: Odtrhnutým bratom. Slovák, č. 255 z 9.11.1938, s. 6;

Nora Preusová: Prosba Slovákov. Slovák, č. 256 z 10.11.1938, s. 5;

Hadri-Drevenický: 2.11.1938. Slovák, č. 253 z 12.11.1938, s. 5;

Valentín Beniak: Zas do hér vyhnatý. Slovák, č. 259, z 13.11.1938, s. 9;

Juraj Ohrival: Bratom na rozlúčku. Slovák, č. 260 z 15.11.1938, s. 6.

Dejiny slovenskej literatúry ukázali, že traja autori „hraničných“ básni vynikli na poli básnicej tvorby: Andrej Žarnov a dva Oravei — Pavol Országh Hviezdoslav a Rudolf Dilong.

Z tejto malej antológie poézie o hraniciach uverejňujeme štyri báseň — práve od spomenutých vynikajúcich autorov. Hviezdoslavova báseň je venovaná severnej Orave, Dilonga — odtrhnutým bratom na juhu, ktorý Žarnov obracia svoj zrak na Kysuce a Javorinu stratené na jeseň 1938. Nakolko poľské Ministerstvo zahraničných vecí pozorne sledovalo vývoj udalostí na Slovensku v súvislosti s Mnichovom, viedenskou arbitrážou a zmenou poľsko-slovenských hraníc nie je náhodou, že sa Žarnovova báseň Pozdrav, vystrihnutá zo Slováka, našla aj v archívnych prameňoch tohto ministerstva. (2)

Žarnova nevedeli uspokojiť články autorov polonofílskej orientácie v rámci Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, publikované v denníku Slovák. (3) Jeho básnický protest sa v denníku ukázal hned potom, keď Poľsko obsadilo sedem slovenských obcí.

Z uvedených báseň sa dve týkajú severu a dve juhu. Dve majú v titule pre Slovákov tragicke dátumy: 28. júla 1920 (rozhodnutie Rady veľvyslancov v Spa) a 2. novembra 1938 (dátum viedenskej arbitráže).

Zmeny severných hraníc Slovenska na jeseň 1939 rozhýbali novú vlnu „hraničnej“ poézie. Jej obsah bol úplne odlišný. Namiesto bôru a lúčenia, ktoré charakterizovali báseň z rokov 1920 a 1938, priniesli vrelé pozdravy a dojmové privítanie.

JOZEF ČONGVA

POZNÁMKY

1. V. Trstenský: Sila vieri, sila pravdy. Bratislava 1990, s. 369.

2. Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zbiór akt szczytowych 1893—1935. Poz. 101: Wycinki z prasy polskiej i słowackiej IX. 1938—IV. 1939.

3. Zbytočné rozčúľovanie na poľsko-slovenskom hranici. Slovák č. 245 z 27. októbra 1938, s. 1; Minimálne ústupky pre Poliakov na hranici poľsko-slovenskej. Slovák č. 250, s. 2.

PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV

28. JÚLA 1920

Ja pláčem nad Oravou drahou, horko pláčem;
ach, starec som... Bo mladeneč nech,
tak zúrim, skáčem
od zlosti; păste zatnem na čis' leb,
ho zhodiac jak z biednej hliny črep...
Veď roztrhané ako vetché niti pásky
odvekej, v srdciach, v hrude, v skale žitej
lásky...
Ach, zrada, pranier, škripec, poprava!

Všuť, Orava, len budeš boľavá,
jak nikdy predtým, hoci šťastnou bys' byť
mohla,
jak ešte nikdy!... No, pád, krvda pravdu
zohla...

Ba, i mňa starého už berie zlosť:
fuj, závisí brata, sestry hrabivosť
bez páru. Majú v moci mnohé miliony,
a mizerných tis'cok páru ti chvácu mi...
No, vlkov susedstvo, cez zuby hryz,
postrí na brúse, čo točí kys' vyvrheľ pekla...
Ukáň zo spanil ch skráni
si Oravienky jednu, žvi, žer rovno sani
a — zadrhni sa, hlt než prekotíš...
Boh pomsty Ten ti hrozný navalí kríž!
... Však čo mám z toho? Zbudne zohavenie
predsa

jak jazva, srdce ti hoc' slince s mojim
vykrváca —
hoc' dážď ju vymyje... hoc' slince, moc
tá hnacia

zem v obeh, v rozvoj súlu ju pozlatí:
celistvost tvári, ach, sa nevráti...

(Hviezdoslavove spisy sobrané básnické. Sv. X. Druhé vydanie. Turč. Sv. Martin 1939).

ANDREJ ŽARNOV

POZDRAV

Pozdravujem fa krásne, Mickiewicz
i teba Juliusz, drahý brat,
preo sme sa len rozist' museli,
keď som vás oboch mal tak rád?

Zdravím fa, Asnyk, mocný Kasprowicz,
Tetmajer, Staff i Tuwim druh,
preo sme sa len rozist' museli,
keď som tak ľubil vždy váš kruh?

Tak končí svetská sláva poetov,
svet rozsipa sa v omrvy,
a skaly tačké z Kysúc padajú
i z Javoriny do krvi.

(Slovák č. 253, zo 6. novembra 1938)

RUDOLF DILONG

ODTRHNUTÝM BRATOM

Už teraz krotký národ bičovaný padá
A stokrát na kríž vytiahnutý nespievá
po tmavom nebi tento rod svoj domov hľadá,
aký to čierny vietor s juhu oblak presieva!

Tak kryli otcovia si pohanené stoly
a hrozne oplakali horké kalichy
a ozbíjaní straňne raz o hory-doly
tu stali prelievajúc slzy potichy.

Keď Európu tiekla rieka hráz a panik
a tisíc svetiel haslo mlidými ohnisky,
tvoj smutný zrod, o slinu a tvoj denný zánik
nekrstil nádejami naše kolisky.

Kríd veľkých pole tmavé odpočíva tuná,
osudov strašlivých spí celé záhrobie,
ó povedz, ktorá ešte smutnejšia je struna,
aby si vyplakal sa na nej, národe!

Lež neplač dlho! Už v tom rodnom kraji
malom
my modlitbou sa spojíme a vierou
neslovnou,
kto trpel pokorený tisicročný žiaľom,
ten verí navždy, lež nie vierou daremnou!

(Slovák, č. 255 z 9. novembra 1938)

HADRI-DREVENICKÝ

2. XI. 1938

Sme tisíc rokov krvdy niesli hrdo,
sme stvedli v boji, viac sa nebojíme.
keď novú krvdu uvalili na nás,
my pred ňou si ešte nikdy neskonime.

Náš národ smelo znášal rokov ľachy,
za práva sväté niesol ľahké bremá,
pred krvdou nikdy ustupovať nesmel,
pred krvdou nikdy klesať nebudem.

Sme národ Tatier. Slovenská mater nás
chovala verne životom k životu,
otcovia naši znášali pohanu,
my nebojáčne nesieme krvd psotu.

Padať nebudem. Milos' prosíť tiež nie!
Sudba nám ukiže slovenské práva.
Neklesaj, národ môj, len smelo k predu,
k pochodu musí byť vždy hore hlava.

V kríži sme vyrástli a kríž nás spája,
kríž je zasadnený do Tatier žuly,
kríž ponesejme v znamení víťazstva,
kríž dvojramenný v sväzok nás stúli.

(Slovák, č. 258 z 12. novembra 1938)

Pohľad na trhovisko

Dopyt po teplých vyšívanych črievičkách neboť veľký

Na jarmoku v Novom Targu

V predošom čísle Života sme písali o jarmoku v Jablonke na Orave. Dnes sa chceme bližie pozastaviť pri jarmoku v Novom Targu, ktorý sa koná tradične každý štvrtok. V tento deň sa do hlavného mesta Podhalia, ako Nový Targ nazývajú podhalienski goralí hrnú tisice návštěvníkov, nie len z blízkeho okolia, ale aj z ďalších oblastí Poľska, ba i zo zahraničia. Prichádzajú rôznymi dopravnými prostriedkami — od bicyklov a konských záprahov až po luxusné osobné automobily. Nie div, že dnes mestský úrad má v ne problém s parkovacimi miestami.

Podaktori kupujúci, ale aj predstavujúci prichádzajú už v stredu večer, aby si jednoducho zaistili miesto. Už od svitu na trhovisku a okolitých uliciach vlníce čulý ruch. Predstavujúci vykladajú svoje tovary budovo farebných šiatroch, na provizórnych stoloch, rozkladacích turistických ložkach, ba dokonca priamo na zemi. Tovar si možno vyberať i priamo z auta, alebo aj furmanškého voza. Dá sa tu kúpiť skoro všetko — od ihly po koňa. Za toho posledného treba zaplatiť 10 až 14 miliónov zlôt. Samozrejme nechýbajú tuná výrobky zo zahraničia — textílie z Turecka, najmä rifloviny, kozmetika z Francúzska buď Rakúska, potraviny z Česko-Slovenska a pod. Ceny sú pochopiteľne dos vysoké. Ako som si všimol, návštěvníkov je tu vždy veľmi veľa. Zato kupujúcich oveľa menej.

Tak či onak, z novotarského jarmoku nikto neodchádza s prázdnymi rukami. Každý si musí kúpiť aspoň nejakú malúkosť. Mnohí sem prichádzajú len z čírej zvedavosti,

buť z čisto spoločenských pohnutok — stretnúť známych dozvedieť sa, čo je vo svete nové alebo si jednoducho zapolitizovať a poklebetiť. Takúto formu spoločenských kontaktov ponúkali jarmoky aj v minulosti. Boli a sú nerozlučnou súčasťou hospodárskeho a spoločenského života miest a obcí. Mnohí získali veľký význam a stali sa známe nie len v širokom okoli, ale aj v zahraničí. Takýto je aj jarmok v Novom Targu. Vidíme to najmä na jeho návštěvníkoch. Veľa kupujúcich, ale aj predstavujúcich je z bavilho Sovietskeho zväzu, Česko-Slovenska, Maďarska, Bulharska, Rumunska a pod.

Názov Nového Targu (trhu) je teda výstiňa a odzrkadľuje jeho tradičný charakter. Ako ukazujú historické záznamy, výskyt trhov na miestach v pohraničí vzhľadom na medzinárodnú výmenu tovarov bol veľmi osozený. Siroko da eko boli známe jarmoky v Levoči, Kežmarku, ba aj v Spišskej Starej Vsi, zase na poľskej strane v Novom Targu, Starom Sáčci a dokonca v Czarnom Dunajci. Ich rozmiestnenie nie je hľadné. Nachádzali sa popri obchodných cestách. Kedysi jedna z nich viedla práve cez Spiš, druhá cez Oravu. Spájali sa za Novým Targom a pokračovali do Krakova. Podľa archívnych záznamov z Uhorska sa dovážala miele, mosaď, elezo, víno a obilie zase z Poľska sa vysýala predovšetkým soľ a olovo, ale aj iné tovary.

Privilégia organizovali trhy a výročné jarmoky udeľoval mestám panovník. Získať takéto výsady nebolo ľahko. Stivalo sa, že mestá o ne často superili, keďže jarmoky im

poskytovali možnosť hospodárskeho rozkvetu.

Vráime sa do Nového Targu. Historické pramene spomínajú rok 1487, kedy kráľ Kazimír Jagelovský udelil Novému Targu príprivilegium usporadúvať štvrtkové trhy, v tom dva výročné, čiže jarmoky na sv. Jakuba a sv. Katarinu. Toto základné príprivilegium bolo neskôr potvrdené nasledujúcimi panovníkmi, ba aj dodatočne rozšírené o ďalšie práva a výsady. Hodno tuná spomenút rok 1593, kedy kráľ Zigmund III. Vázovec priznal mestu právo skladu. Podľa neho všetci obchodníci prechádzajúci cez mesto mali povinnosť zaplatiť clo a museli svoj tovar vystaviť na predaj. Na druhej strane Nový Targ musel dbať o stav cest a dobrý prístup do mesta.

Historici sa nazdávajú, že väčší, nadregionálny význam pre mesto mali práve spomínané výročné jarmoky, ktorých počet sa koncom 17. storočia zvýšil až na dvanaásť. Naproti tomu štvrtkové trhy mali skôr lokálny charakter.

Dnes, ako sme už písali, novotarské jarmoky sa konajú každý štvrtok. Majú naďalej veľký význam pre rolníkov a remeselníkov zo Spiša, Oravy a celého Podhalia. Sú významným odbytkom poľnohospodárskych produktov a remeselnických výrobkov.

Nazdávam sa, že úmerne so súčasnými zmenami v našej ekonomike význam týchto jarmokov bude stúpať. Smeruje sa predsa k slobodnému priebehu tovarov. Pre zaujímavosť spomeňme, že nie je tomu tak dôvno, keďže po novotarskom trhovisku chodili príslušníci bezpečnosti a príse preverovali všetko, čo sa im zdalo podozrivé. Na šťastie tiež tieto časy sú už pret.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Rolníci majú v čom vyberať

Aj vyhľadávanie na jarmoku je malý biznis

JOSEF ŠKVORECKÝ

Jeho nejlehčí případ

Zřetelný otisk palce, zvětšený do gigantických rozměrů a podobný nějakému abstraktnímu obláčku, visel na projekčním plátně, a čtyři muži v křeslech pod ním seděli jak zařezani.

Potom nejmladší z nich, pohledný, snědý a černovlasý mládeček vstal a přistoupil ke křeslu, kde se choulil obtloustlý muž, jehož kultatá tvář svítila z šera projekční síně jako bledý lampión.

Mládeček otevřel ústa, chtěl něco říci, zaváhal, zdvihl ruku, jako by měl v úmyslu muže v křesle udeřit, zase ji nechal klesnout, znova zaváhal, otočil se a rázným krokem vyšel z místnosti. Práskl za sebou dveřmi. Hrobové ticho ještě zahrbovalo.

Vysoký, prošedivělý muž, sedící uprostřed, si odkašlal a řekl: „Ze by to byl omyl, to je —“

„To je vyloučeno!“ dočkal za něho plešatý muž po jeho levici. „Co je dakyloskopie dakyloskopii, nenašly se ještě dva identické otisky dvou různých palců. Na tomhle je mimoto charakteristická a velmi nápadná žlava.“

Prošedivělý muž si znova odkašlal a obrátil se na muže s tváří umrajícího lampiónu.

„A vy pořád tvrdíte, soudruhu poručíku, že jste tam nikdy nebyl? Ne — nezapomněl jste na to třeba?“

I zbylý muž si odkašlal a pravil chraplavě: „Nikdy, soudruhu majore.“ A dodal: „Takovou věc bych si pamatoval.“

* * *

„Tak ještě jednou, soudruhu praporčíku, přesně celý průběh šetření,“ vybídl major Kautský snědého mládence a zamnul si unavené čelo.

„Včera v osm pět nás volal spisovatel Josef Kopanec,“ pravil praporčík Málek. Tvář měl staženou do ostře řezaných, kamenných rysů. „Hlásil, že přišel na návštěvu ke své netieri, naší soudružce, a našel ji v hlubokém bezvědomí. Všechno prý nasvědčuje pro vražedný útok. V osm osm jsme tam byli. Je to garsonira. Soudružka ležela na zemi na bříše, v týle vzezela vražedná zbraň: sekáček na maso. Protože dr. Seifert zjistil, že je dosud živa, převezli jsme ji ihned do nemocnice.“

Praporčík se odmlčel, před vnitřním zrakem se mu opět objevila ta scéna, jež včera otrásla i jeho poměrně velmi nepohyblivým srdcem. Sekáček na maso vžel v zátylku, přímo uprostřed majestátního drdólu. Rozpůlil ho na dvě části a ty teď visely zplňle po obou stranách hlavy, slepeny krví. V rohu místnosti stál tlustý spisovatel a docela bez rozpaků plakal.

„A jinak? Žádné stopy zápasu?“ zeptal se major.

„Ne. Rána byla zřejmě vedena zákeřně a naprostě neobekávaně,“ vrátil se Málek do přítomnosti. „O kus dál ležel na zemi ták se dvěma šálky kávy. Z toho dedukuju, že vrah byl někdo, koho soudružka dobré znaла. Přišel k ní na návštěvu, soudružka mu připravila občerstvení, a když je nesla na stůl, vrah ji ze zadu surově a zákeřně udeřil sekáčkem na maso a uprchl.“

„Počkejte,“ přerušil ho major. „Říkal jste —“

„Zpět!“ prohlásil praporčík. „Myslím to tak Neuprchl. Nejdřív pečlivě otřel všechny porcelánové a chromované předměty a klíky, takže jsme nikde nenašli otisky prstů. Jenom na té klice od toalety,“ odkašlal si a dodal: „A jenom ten jeden.“

„Jak si to vysvětlujete?“

„Podle mne to svědčí o dvou věcech: Vrah byl profesionál. Věděl, jaké nebezpečí pro něho otisky představují, a vzhledem k okol-

nostem — protože byl zřejmě na přátelské návštěvě — nemohl pracovat v rukavicích. Musel tedy po činu odstranit možné stopy. A za druhé: Když je odstranil, vzpomněl si na něco, co zanechal na toaletě, nebo šel prostě použít záchodu, a jak rukou v kapesníku sahal na kliku, vyklouzl mu palec a otiskl se na klice. Proto je otisk jenom jeden a jenom otisk palce, žádných jiných prstů.“

„Profesionál, říkáte,“ zabručel major. „Ale nejsme přece v Americe. U nás žádné profesionální vrahové nemáme.“

„Nemyslím na profesionální vraha,“ řekl ledový praporčík. „Myslím profesionála na vrahové.“

„Tomu pořád nemůžu uvěřit,“ pravil major nešťastně. „Tak vy tvrdíte, že on a soudružka —“

Praporčík energicky přikývl.

„Milovala ho,“ řekl. „A on ji zneužíval. Možná že ji dostal do situace — myslím do takové ženské situace, že ji potřeboval umílet — nebo se prostě kvůli tomu pohádali —“

Zmlkl, protože tomu sám nemohl uvěřit. Major vstal a jal se přecházet rozšíleně po místnosti. Byl to starý kriminalista a věděl, že na světě je možně všechno. Aspoň pokud jde o zločin. Ale věděl také, že věci jsou vždycky složitější, než je prezentuje jednotlivce. A kamenná tvář praporčíkova svědčila o tom, že k nezaujatosti je daleko.

Major se zastavil a oštěp podléhl na Málka.

„A vy —“ řekl. „Vám se soudružka nelíbila?“

Snědý mládeček potemněl. Neřekl nic.

„No?“

„Libila,“ zachraptl praporčík. „A proto ho dostanu, i když to bylo sebenepravděpodobnější!“

Major přimhouřil oči: „Ona vám nebyla příliš nakloněna?“

Málek stál jako socha, potom slabě zavrtěl hlavou.

„Ale vy jste se snažil, že?“

„Ano,“ pravil ujatě praporčík. „Jenže Bulbina mě větší štěstí.“

„Kdo?“

„Poručík Borůvka.“

„Nikdy mi to nebylo hlášeno,“ pravil major. „Kromě toho nemám rád, když si soudruži říkají hanlivými přezdívками,“ pravil přísně. Zvedl ze stolu zvětšené fotografie poručíkova palce.

„Výběc žádné jiné otisky se na klice ne-našly?“

„Ne. Jenom malá část nějakého otisku na vnitřní straně. Patrně taky Borůvková. Ještě na tom pracuji.“

Major obešel stůl a posadil se do křesla.

„Tak mi sem pošlete Bub — soudruhu Borůvku.“

* * *

Jenže poručík nebyl k sehnání. Třikrát ho vyhlásili závodním rozhlasem, a nakonec dostali doopravdy strach. Prohledali půdu i sklep, všechna zákoutí služebny, volali poručíkovi do bytu, až Málka napadlo, že Zuzanka otce zaprá a rozjel se tam osobně. V bytě se nejdřív choval zcela bez ohledu, úplně proti předpisům. Prohledal jej do všech koutů, zotvíral dokonce i skříň, a pak se mu přece jen zjelelo vyděšené paní Borůvkové. Aby ji uklidnil, sdělil jí pod pečeti úřadného tajemství, že její muž zmizel a že je oprávněno podezření, že byl unesen agenty cizí rozbědky. Paní Borůvkovou to neuklidnilo.

Když se pak ještě vyptal v Klubu ministerstva vnitra, kam poručík nikdy nechodil,

vrátil se na stanici a sdělil majorovi, že poručík je nezvěstný.

Zmizelé osoby podezřelé z vraždy nelze ovšem podle všech kriminalistických zkušeností vykládat jinak než jako přiznání. A je-li to osoba, která spáchala vraždu v milostním afektu, zahájí se obvykle pátrání v okolních rybnících a řekách. Proto i na Vltavu vypul toho dne před poledнем člen říční bezpečnostní služby a v něm muži, opatření hálky na dlouhých tyčích a sitěmi.

Lov byl však marný. Utopence nenašli.

* * *

Ani ho nemohli najít. Seděl tam, kde to praporčíka Málka — vynikal výběc spíš systematicnosti než postřehem — nenapadlo. V pokoji číslo 13 na chirurgické klinice u postele, v níž ležela hezká bledá dívka a drobný obličej ji mizel v obrovské kouli z bílých fáčů a sádry. Byla v bezvědomí, poručík seděl schoulen u jejího lůžka a zdalo se, že o něčem truchlivě přemýšlí.

Nepřemýšlel. Hlavou se mu jenom honily vzpomínky. Ve všech byla ta bledá dívka s nepěkným turbanem na hlavě.

Seděl tam dlouho. Lékaři přicházeli a odcházeli, na poručíkovy zoufalé pohledy krčili rameny, šeptem cosi nařízovali ošetřovatelkám. Ošetřovatelky píchaly injekce, odcházel. Poručík zůstával.

Nalezli ho tam v pět hodin, kdy to Málek konečně došlo. Odvedli ho na stanici. Málek zapomněl odvolat muže od říční bezpečnosti a ti podle rozkazu pokračovali v bezvýsledném lovu po celou noc.

* * *

A major zatím vyslychal poručíka. Poručík mluvil dutým, zlomeným hlasem, jaký u něho nikdo nepamatoval.

„Nevím, kdo to byl,“ říkal. „Nějaká žena. Volala mě těsně před pátem, že je to velmi důležité.“

„Proč jste ji neřekl, aby se přišla poradit k nám na stanici?“

„Řekl jsem ji to. Ale zapříšala mě, abych se s ní sešel soukromě, že jde o život a —“ poručík zaváhal, „— a o čest nějaké dámky.“

„A vy jste ji na to naletěl,“ major zaromoučeně pokýval hlavou. „Kavalír! Vidíte aspoň, že v kriminalistice se kavalirství nevypírá.“

„Nebo si to vymyslel,“ ozval se zavile Málek. „Neznámá žena, schůzka ve Stromovce v růžovém sadě, on tam hodinu čeká, nikdo nepřijde — a mezikámen někdo zavraždí jeho milenkou! Tohle vykládejte čtenářům detektivek, ale ne nám!“

Poručík obrátil zoufalé oči na mladšího kolegu.

„Nemluv o ni tak očklivě, Pavle. Nebyla moje milenka.“

„Kdepak!“ uklíbl se praporčík pohrdavě.

„Tak počkejte, soudruhu,“ uklíkl ho major. „Nemáme důvod soudruhu poručíkovi nevěřit —“

„Jak to, nemáme?“ přerušil Málek drze svého nejvyššího představeného. „Soudružka ho milovala — to přece věděl každý. Byl s ní minimálně jednou viděn v restauraci U kocoura. Minulý týden jí navrhl zvýšit plat o třicet pět korun měsíčně, a předtím byli viděni, jak spolu při psaní zpráv flirtujou. A proti tomu všemu stojí jenom jeho tvrzení, že ho nějaká neznámá pozvala do Stromovky a on tam na ni hodinu čekal, sám, bez svědků. A v bytě zavražděné se najdou jeho otisky prstů. Každého jiné bysme dřívno zatkli. Jak to, že nemáme důvod k podezření?“

„Uklidněte se, soudruhu,“ pravil major. „Ostatně vy jste byl také viděn jak flirtujete — lépe řečeno jak se pokoušíte flirtovat se soudružkou. Dokonce jste ji, jak mi bylo říčeno, bral ve služebním voze kolem pašu a ona nebyla.“

„Ale moje otisky na její klice nejsou!“ odsek Málka. „Já jsem v její garsonce v bytě nebyl!“

Major pohlédl na poručíka. Poručík však zíral tupě před sebe a na obličeji se mu

objevilo něco jako úžas, nevíra a potom hlučný smutek.

Někdo zaklepal na dveře. Major je otevřel. Mezi nimi stál dakyloskop Káral.

„Ano?“ zeptal se major.

„Mám tu ten druhý otisk, soudruhu majore,“ řekl Káral tiše a mrknul do místnosti. „Ten poškozený, z vnitřní strany kliky. Identifikovali jsme ho.“

„No a?“

Káral opět mrkl do místnosti a zašeptal: „Mohli byste na moment na chodbu?“

A když major poslechl a zavřel za sebou dveře, pravil dakyloskop, jako by sám nevěřil tomu, co říká:

„Je to otisk ukazováku soudruha praporčika Málka.“

* * *

„Můj otisk? Nesmysl!“ zvolal rozhořčeně praporčík. „To je omyl!“

„Ještě se nestalo, aby dva lidé měli identické otisky prstů,“ pravil tiše major. „Zdá se, že jste oba lhali!“

„Já ne!“ zařval Málek. „Mohu to odpríšknout! A mám na to svědky. Soudružka mě k sobě nikdy nepustila — Nikdy jsem u ní v bytě nebyl! Moje čestné slovo!“

„A vy?“ obrátil se major na praporčíka.

Praporčík sebou škulbl, vytrhl se ze zamyslení.

„Ano,“ řekl.

„To znamená, že odvoláváte své dřívější tvrzení, že jste u ní nikdy v bytě nabyl?“

„Ne, to ne. Přemýšlel jsem o něčem jiném. A je to asi tak, jak si myslím. Mohli bychom si ještě jednou prohlédnout ty otisky?“

„Prosím,“ řekl Major.

A tak opět seděl v projektoru. Na plátně se černal divný, surrealistický mrak s charakteristickou jizvou.

„Ano,“ opakoval truchlivě poručík. Všimněte si těch okrajů.“

„Jsou poškozené,“ řekl dakyloskop Káral. „Patrně jak se pachatel snažil otít kliku — zarazil se.“

„Máte pravdu,“ řekl smutně poručík. „A snažil se velmi pečlivě. Podívejte se, ten otisk je poškozený na všech stranách. A tedy upravo dole je na okraji zbytek zas néjakého jiného otisku.“

„Ten je příliš malý,“ řekl dakyloskop. „Ten se při nejlepší vůli identifikovat nedá.“

„To ani nebude potřeba,“ pravil poručík. „Chci jen říci, že pachatel si dal velkou práci, aby setřel všechny otisky prstů kolem toho místo, aby tam právě ten můj zůstal.“

„Vy chcete tvrdit —“ pravil major.

„Jistě,“ kývl smutně poručík. „Ten otisk tam nebyl udělan po otření kliky, ale před otřením.“

Major udiveně pohlédl na praporčíka, potom na Máleka. Málek zrudl, nafoukl se, začal se jakoby dusit.

„To jen potvrzuje, že u ní byl!“ zvolal vztekle.

„Pak by to ovšem potvrzovalo také, že jste u ní byl vy,“ pravil zmateně major.

„Ale já u ní nebyl!“ zaječel Málek. „To on! On k ní chodil! Byl spaten! Totiž — nebyl spaten, ale je tam ten jeho otisk s charakteristickou jizvou!“

„Ba ne, Pavle,“ řekl poručík. „Nebyl jsem u ní. A ty taky ne.“ S těmi slovy se zvedl a mléčky vyšel z projekčního sálu.

Koláž: Empe

V divčině garsoniéře se dlouho díval na kliku toalety a potom na kliku koupelny. Byly těsně u sebe a obě byly hnědé. A přece zjistil, že v té hnědi je rozdíl. Z kapsy vytáhl kliku, kterou předtím odšrouboval zvenčí ze dveří, jež oddělovaly toaletu na stanici od předsínky s umyvadlem. Její odstín se přesně shodoval s odstímem kliky u divčina WC. Strašlivě zasmutněl.

* * *

Byl pořád strašlivě smutný, když asi hodinu nato seděl v kanceláři, kde se před týdnem krejčovský mistr Fendrich snažil dokázat svou nevinu.

„Proto jste u mě na stanici upustila tu cigártu,“ říkal silnější dámě, která seděla proti němu za stolem. „Věděla jste, že vám ji zvednu, a že tak získáte moje otisky prstů. Cestou ode mne jste zašla na toaletu, zamkla jste se tam a vyměnila kliku na vnitřní straně dveří. Prinesla jste si s sebou náhradní kliku v kabelce. A doma jste srovnala všechny otisky. Ostatně já mám na palci charakteristickou jizvu, tu nepřehlídne ani laik. A pak jste všechny ostatní otisky smazala a nechala jste tam jen ten můj.“

Dáma prudce oddychovala.

„A nakonec jste vyměnila kliky v té garsonce. To všechno jen proto —“

Odmlítel se. Dáma mu nenávistně pohlédla do očí.

„Protože jste mě urazil,“ řekla. „Nejvíce, jak může muž urazit ženu. Protože jste mi dal kočem.“ zasyčela.

„Ale proč jste chtěla připravit o život soudruhu — ta přece za nic nemohla?“

Dáma zbrunátněla, zesinala.

„Protože jí jste kočem nedal!“ zasyčela. „Chápeš?“

A poručík zasmutněl, jako snad nikdy předtím v životě. Neboť v životě se ho někdy omyl tak hluboce nedotkl.

* * *

V devět večer se divčina věčka slabě zahvědla a na svět pohlédly veliké černé oči. Poručíkovi se rozbušilo srdce. Lékař, který stál nad nemocnou, si oddechl.

Cerné oči těkaly po bílém stropě, pak se rozhledly kolem sebe a našly kulatou tvář starého kriminálnisty. Na drobném obličeji pod bílým turbanem zahrál slabounký úsměv. Rty se pohnuly.

„Soudruhu poručíku —“

„Výborně!“ řekl lékař. Tak teď se hezky najde, slečno. Jste z toho venku!“

* * *

„Víte, co jí zachránilo? ptal se potom lékař poručíka. „Ten drdol! Nemít na hlavě tu příšernost, měla ten sekáček v mozku. Měla v něm takovou gumovou vycpávku — ta volovinka jí zachránila život! A to jsem rád — taková mladá, hezká, bylo by jí škoda.“ Nevšiml si, že na poručíkově tváři utkvěl výraz téměř hříšného štěstí.

* * *

„To je báječné!“ zaradovala se příslušnice druhý den odpoledne, kdy už seděla na lůžku, pouliční svědčení oči na poručíka a v duchu přemítala, zda v tom turbanu nemá příliš velkou ranu. „Totiž, to je strašné, ale báječné je, jak jste to vydedukoval! Ale to bude tím, že se tak skvěle vyznáte v ženách!“

„Já?“ podivil se poručík. „Kdepak! Nevznam. Ale byly vzdycy — tak nějak — můj osudem.“

Příslušnice sklopila oči. Jenomže tak to zase nemyslel poručík.

„Musil jsem kvůli nim zanechat svého původního povolání. Původně jsem byl učitelem tělocviku, ale —“

Dívka k němu vzhledla a řekla udiveně: „To jsem nevěděla!“

„Já vím. Já se s tím také nikomu nechlučím. Ale bylo to tak.“

„Povíte mi to, prosím. Prosím!“ zaprosila.

A protože poručík už byl docela ztracen, tak jí to povíděl.

5. SVETOVÝ FESTIVAL SLOVENSKEJ MLÁDEŽE

Záber z otvorenia festivalu. Pri prejave predsedu Matice slovenskej Jozefu Markuš.

Sprievod mládeže cez mesto

Staroslávny Martin bol v dňoch 12.—19. júla 1992 dejiskom významného kultúrneho podujatia — 5. svetového festivalu slovenskej mládeže. Po nemeckom Waldkraiburgu (1980), americkom Mount Pocono (1983 a 1986) a rakúskom Semmeringu sa po prvý raz uskutočnil na Slovensku pod výrečným názvom PRI SPOLOČNOM PRAMENI. Jeho hlavnými organizátormi boli: Matica slovenská, Svetový kongres Slovákov a Rada mládeže Slovenska. Na ich pozvanie do Martina prišlo skoro dvadsaťtisíc mladých ľudí z 18 krajín, medzi nimi aj 85-členná delegácia našich krajanov z Poľska.

PRI SPOLOČNOM PRAMENI

Už niekoľko dní pred otvorením festivalu sa do Martina začali schádzať jeho účastníci. Mesto, pekne vyzdobené, sa na ich privítanie starostivo pripravilo. Prípravný výbor na čele s Jurajom Matejkovským na nič nezabudol a organizačné centrum v budove Matice slovenskej pracovalo ako hodinky; o každú účastníku sa tam vzorne postarali zabezpečujúci im ubytovanie, stravovanie, potrebné informácie a všetky iné služby, aby ich pobyt v Martine bol čo najpríjemnejší. A veru aj bol.

Konečne nadliehal netrpezlivu očakávaný deň otvorenia festivalu. Začali ho sviatočné bohoslužby, ktoré pre katolíckych veriacich

celebroval arcibiskup metropolita slovenský Ján Sokol a pre veriacich evanjelických biskup Július Filo. V celom meste zavládlo slávnostné ozvučie, ktoré nedokázalo narušiť ani neveľmi priaznivé počasie. Už od rána sa mralilo a popoludní začalo popchávať. Napriek tomu už nadľho pred oficiálnym otvorením festivalu sa k budove Matice slovenskej na Hostihore náhlili húfy mladých ľudí. Konečne slávnosť začala. Za zvukov slávnostných zvonov a fanfár pod výjucou slovenskou zástavou zoskocili pred budovou Matice slovenskej traja parašutisti — krajania z Terasu, aby pozdravili účastníkov festivalu.

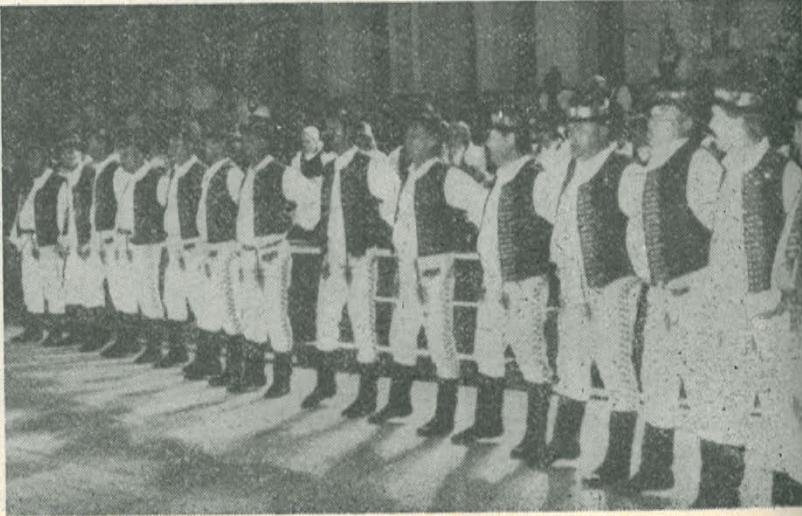
Predsedu Svetového kongresu Slovákov M. Štastný

Na terasu pred budovou Matice slovenskej, vyzdobenej vlajkami 18 štátov, vystúpili predstaviteľia organizátorov, čestného predsedstva festivalu a oficiálneho hostia. Bol medzi nimi podpredsedovia SNR Jozef Proke, Peter Weiss a Augustin M. Húška, podpredsedova vídy Roman Kováč, minister kultury Dušan Slobodník a vnútora Jozef Tuček, a arcibiskup Ján Sokol a biskupi — Július Filo, Dominik Hrušovský, Dominik Kalata, Rudolf Balík a ďalší hostia.

Účastníkov festivalu srdečne privítal primátor mesta Martina Štefan Jokel. Potom sa k zhromaždeniu prihovoril predsedu Matice slovenskej Jozef Markuš, ktorý o. i. vyzdvihol

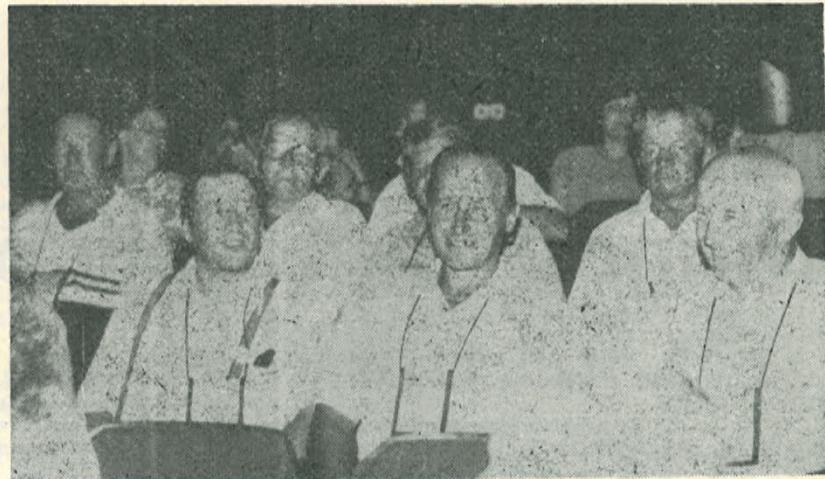
Folklórny súbor Veselica na pódiu martinského amfiteátra

Vystupuje krajanský súbor Betári zo Storožnice na Ukrajine

Na tlačovej konferencii kardinála J.Ch. Korca, Zľava: pred-
seda MS J. Markuš, správca MS Š. Hanakovič, J.Ch. Korec,
biskup D. Kalata a predstaviteľ Rady mládeže Slovenska

Nedeckí krajania na divadelnom predstavení v Martine

Zofia Bogačíková preberá pamätnú medailu MS pre
nedeckú Veselicu

vplyv festivalu na upevnenie slovenského povedomia a zdôraznil „Pri spoločnom prameni sa dnes konečne scházajú Slováci z celho sveta. Na e dlhorocné úsilie a obete nevy li nazmar. Ukázalo sa, že slobodné, samostatné Slovensko je nielen možné, ale nutné. V mé si a nepremýnime možnosť, akú Slováci pred nami nikdy nemali“. Slova sa ujal predseda Svetového kongresu Slovákov Marián Častný, ktorý počas organizátorov za ich prícu a vyslovil presvedčenie, že bude sviatkou všetkých Slovákov. Dnes sa splnil sen každého Slováka žijúceho v zahraničí. Možeme spoločne zvolať „konečne doma“ — zdôraznil Marián Častný a vyhlásil festival za otvorený.

Po tejto slávnostnej ceremonií účastníci festivalu sfornovali sprievod a prešli spoločne do martinského amfiteátra, kde sa napriek nevýdennemu počasiu zhromaždilo asi 10 000 divákov. VÍTAJTE DÔMA — takto bol nazvaný otvárací koncert v režii Jaroslava Červenka venovaný krajanom, účastníkom festivalu. Prihovoril sa potomkom tých, ktorí kedysi museli opustiť rodinu vlast iba preto za chlebom, buď z iných dôvodov alebo sa ocitli mimo hranice Slovenska v dôsledku rôznych politických machinácií, no zachovali si národné povedomie a teraz, po rokoch, sa konečne mohli vrátiť domov a demonštrovať svoju spolupatrienosť so starou vlastou. V programe zhŕňujúcim dejiny slovenského národa, jeho vývoja a zápasu o vlastnú identitu a svojbytnosť, vystúpili známe slovenské folklórne súborov, spevácke zborov, tanecniči a hudobné skupiny. Jednotlivé vystúpenia boli popretkávané recitáciemi vynikajúcich slovenských hercov. Korunou programu bola pieseň o rodnej zemi v podaní operného umelca Petra Dvorského, ktorú nazíver spolu s ním spievali i diváci. Bol to nezabudnuteľný zážitok, skutočne dojimavý

večer, ktorý veľmi uvedol svetový slovenský týždeň v Martine.

Dalšie dni festivalu trvili účastníci pod a individuálnych záľub a záujmov. Organizátori totiž pripravili prebohatý program, v ktorom každý si mohol vybrať niečo pre seba, čo ho najviac zaujalo. V dopoludajších hodinách sa konali rôzne vzdelávacie podujatia — prednášky, stretnutia a besedy na rôzne témy z oblasti histórie, politiky, ekonómie, náboenstva, jazyka a literatúry, ktorí viedli významní slovenskí politológovia, historici, jazykovedci a znalcí kultúry. Na miestach krajania i v študenti sa napr. zúčastnili jazykových kurzov, besied o literatúre a histórii, zase iné, v tom i starí krajania z Nedece si vybrali náboenstvá tematickú a čerďu sa svetom — politiku, stretnutia s takými osobnosťami ako Anton Hlinka a biskupi Dominik Kalata a Rudolf Baláž. Hodne záujemcov si zskalo i hostoprske fórum prebiehajúce v 7. lete niti na Hostihore, kde sa iste zrodili cenné hospodárske iniciatívy. Večeru záujmu sa tiež v závere vlastivedníci z jazdy a výlety autobusmi a historickými vlakmi, počas ktorých krajaní mládež zo sveta mohla spoznáť najkrásnejšie zážitia domoviny svojich predkov. K najnavštevovanejším patrila oblasť Kysuce, Ponitrie, Vysoké Tatry, Oravské Podhradie, Ružomberok, Zvolen, Banská Štiavnica, Liptovský Mikuláš a Zvolen.

Z bohatého programovej ponuky treba spomenúť medzi ďalšie množstvo rôznych výstav, napr. v Slovenskom národnom múzeu, Turčianskej galérii, Múzeu slovenskej dediny a pod., divadelné predstavenia, prehliadky slovenských filmov a pod. Popoludní ožili tiež iné športoviská, kde si mladí krajania mohli zahrať futbal, volejbal, baseball, te-

POKRAČOVANIE NA STR. 16.

Na prednáške biskupa Rudolfa Baláža bolo preplnené

Pamiatková snímka našich krajanov pred budovou Matice slovenskej

JAN STUART

Medzi Dianou a Karolinou

— Na dnešný večer som rezervoval stôl v záhrade U dvoch sestier, — povedal Gerald Ramont Diane.

Môžno to nie je práve najrozumnejšie, pomysiel si. Do tejto známej reštaurácie na Royal Street chodíva väčšia ľudí. Kto si však všimne spisovateľa, hoci aj pomerne úspešného, medzi hromadou filmových hviezd? Za iných okolností by sa to, pravdaže, Geraldovi neprišlo, ale tentoraz mu to bolo vhodné. Bol rád, že nie je natočko známy, aby sa objavoval na televíznej obrazovke, alebo aby o tom písali v novinách. To, čo si v tejto chvíli najmenej želal, bolo, aby ho niekto poznal.

Večery v záhrade U dvoch sestier Diana priam zbožňovala a on jej tento druh poťahu očotne doprial. Napokon, aj tak ju doskoro zavrádil.

V ostatnom čase bola privátne zvedavá. Aj polas jeho poslednej návštavy v New Orleansi sa nistojivo vypytovala, ako trávi čas, keď nie je s ňou.

Nikdy pred ňou netajil, že je ženatý, a od začiatku jej dával na vedomie, že sa nemieni rozwádzat. Povedal jej, že býva v New Yorku (že bola pravda) a že pracuje v poisovacej spoločnosti (to pravda nebola). Zdalo sa, že jej to stačí. Teraz však chcela vedieť aj to, kde v New Yorku býva, ako vyzerá jeho žena a ešte väčšie veci.

Obával si v duchu klídol očíku, či Diana nemá pochybnosti o jeho pravom mene. Keď sa s ňou zoznámil, inštiktívne jej zamíľal, že je spisovateľ Gerald Randolph. Utajovanie tohto mene robilo problémy iba pri platení, preto vždy musel nosiť pri sebe dost peňazí v hotovosti. V opačnom prípade by musel použiť šekovú kníčku, alebo úverovú kartu a Diana by si mohla všimnúť jeho podpis.

Västne nevystovala žiadna spojitosť medzi Geraldom Ramontom, úradníkom z poisovaciej spoločnosti, ktorý mi občas príde v New Orleansi a Geraldom Randolphom, spisovateľom z New Yorku. Zavraždenie Diany nebude možné nijako objasniť.

— Oh, drahý, — ozvala sa Diana a pobozkala ho. — Vieš, ako sa veľmi teším, že tam ideme spolu!

— Stôl je rezervovaný na ďámu, — povedal Gerald. — Máme hromadu času.

Krúhal za ňou do spíne a na prahu zmeravel. Na Dianinom názvom stolku ležala kniha Zlatá pravda, román Geraldova Randolpha.

Dobre známa obálka knihy mu vyrazila dych. Diana stála pred zrkadlom a náhle sa k nemu obrátila.

— Všimol si si tú knihu? — spýtalas. — Váša som si ju vypočítala z knižnice. — Byvalý brak. Autor sa vobec nevyznam v ľudoch.

Dovala sa na ňho akosi zvláštne. Vie všetko, pomysiel si Gerald. Mal to chuti povedať, že ona sa zasa nevyznam v literatúre a nevie, čo hovorí. A čo ak ho príde chcela vyprovokovať?

Ako sa to len mohla dozviedieť? Teraz bol rád, že nedovolil, aby na prebale knihy uverejnili jeho fotografiu.

— Pomíž mi rozopnúť raty, milíčik, — požiadala ho.

Keď ju neskôr pozoroval pri prípravach na večer, pomysiel si Aká koda, také pekná žena. Preto musela všetko pokaziť!

čo zamýšľala. Možno bude naliehať, aby sa rozhodol a oženil sa s ňou.

* * *

— Kedy bude ten chlapík zasa v New Orleans? — spýtal sa Johnson.

— Budúci štvrtok, — odvetila Diana. Johnson sa usmial. Bol to cynický úskorný. Dobre poznal ženu Dianinu typu.

— V borne, — povedal. Nezáležalo na tom, v ktorom deň, hlavne, že dostane hromadu peňazí. Johnson neboli lacný. Predstavoval sa ako súkromný detektív, hoci nemal povolenie na činnosť. K Diane prišiel s výbornými odporúčaniami. Bol veľmi schopný. Príve on odhalil Geraldovu totožnosť, aj jeho adresu v New Yorku.

— Je všetko v poriadku? — spýtalas sa Diana.

— Upíne. Vy si už nemusíte robiť žiadne starosti.

* * *

Gerald sa starostlivo pripravil. Nesmelo ho padnúť ani najmenšie podezrenie.

Najprv Karoline oznámil, že musí na dva dni cestovať do Washingtonu, aby si preveril nejaké fakty, súvisiace s pripravovanou knihou. Ako zvyčajne, nemala námitky. Bola presvedčená, že muž a žena môžu žiť v manželstve vlastným životom, ako sa im pôži, pokiaľ sú voči sebe lojalní. Okrem toho, jeho spisovateľská činnosť ju málo zaujíma.

— Odletím ranným lietadlom vo štvrtok, — povedal. — Vrátim sa v piatok večer, teda budem tam môcť pracovať celé dva dni.

— V poriadku, — súhlásila a zdvihla počas od módneho časopisu. V ostatnom čase Gerald akosi často cestoval. Jej sestra nadchdila, že možno má niekde milenkú, čomu sa Karolina schutí zasmiala. To sa totiž jej Geraldovi vžbec nepodobalo.

* * *

Nasledujúci deň začal uskutočňovať svoj plán. Najprv zašiel do cestovnej kancelárie na Piatej avenue, ktorej služby využíval, keď niekam cestoval pod vlastným menom. Rezervoval si späťčinnú letenkú do Washingtonu s odletom vo štvrtok ráno a návratom v piatok večer.

Potom sa metrom odviezol do Brooklynu. V inej cestovnej kancelárii si pod nepravým menom rezervoval popoludňajší let z Washingtonu do New Orleansu. Pretože ešte toho večera mal byť vo svojom hoteli vo Washingtone, zaistil si aj späťčinnú letenkú.

Po návrate domov nájel Karolinu čítať správu o výdavkoch dobročinné organizácie. Tejto činnosti venovala veľa času aj energie. Niekedy nechal odchýlene dvere a zo susednej izby si telefónicky objednal jednoduškovú izbu vo washingtonskom hoteli na štvrtok večer.

Zlo il sluchadlo a pocítil úľavu. Prvá časť plánu bola uskutočnená.

Pocit úľavy netrval dlho. Vzrástalo v ňom napätie a mrzutí náladu. V noci zle spal. Vímol si, že Karolina si robi starosti, zrejme si mysiela, že ho bolí hlava. Keby len vedela, čo zamýšľa!

Chvíľami bol rozhodnutý všetko vziať, ale to vžbec neprihádzalo do úvahy. Dobre vedel, že Diana si nikdy nepočítala knihy z knižnice a nikdy nič nečítala. Existoval iba jediný spôsob, ako túto ošemetnú situáciu vyrieť.

Uplynulo niekoľko dní. Gerald neboli schopný pracovať. Pil viac než inokedy.

Napokon nastal deň, z ktorého mal hrôzu. Rozlučil sa s Karolinou a odviezol sa taxikom na letisko.

Let bol neprijemný. A čo bolo ešte horšie, prílet sa oneskoril o vyše pol hodiny, a tak už nemal dosť času prihlásiť sa v hoteli.

Let do New Orleansu bol tým najhorším, čo Gerald v živote zažil. Lietadlo stúpal a zasa strmholav klesalo a jeho ustavične napalo na vracanie. Uvedomoval si, že keď večer pozve Dianu „na prechádzku“,

Gerald bol ženatý s Karolinou päť rokov a vžbec ju nechcel stratiť kvôli Diane. Väst-

mal by byť v dobrej kondícii a on je zatiaľ na pokraji sú.

Konečne lietadlo pristálo. Viesol sa taxikom do mesta a na oblohe sa hromadili tmavé mračná.

— Bude psie počasie, — poznamenal taxikár.

Gerald bez slova prikývol. Vedel, že v takýchto situáciach je najlepšie hovoriť čo najmenej. Na Kennel Street vystúpil a zvyšok cesty k Dianinmu bytu šiel pešo. Aby zmenšíl riziko na minimum.

Diana ho privítala záplavou nežnosti ako zvyčajne. Geraldovi by bolo milšie, keby sa spravala, ináč, aby mu ostala v pamäti ako chladná a odmeraná. Nadšene uvítala jeho návrat, išla na večeru do malej reštaurácie neďaleko francúzskej predajne. Súhlasila, aby tam šli pešo, úzkou uličkou popri Johnsonovom námestí.

Schýľovalo sa k bûrke. Nad New Orleansom viseli fažké olovené mraky. Kráčali tmavou uličkou a Gerald sa usiloval zladiť svoje kroky a Dianu. Blížila sa najstrašnejšia chvíľa v jeho živote. Musí to urobiť hneď, pomyslel si. Od hlavného, vysvetlenej ulice ich delilo už iba sto metrov. Teraz!

Lavou rukou jej zakryl ústa a obrátil ju k sebe. Pravou rukou jej stláčal jemne biele hrdo. Odvrátil hlavu, aby jej nemusel hľať do očí. Zúfalosť sa snažila vymať... Ešte niekoľko sekúnd s ním märne zápasila a potom jej telo ochablo...

Keď si bol istý, že je mŕtva, položil telo na zem. Cítil, ako mu krv búsi v spánkoch, keď jej prehľadával kabelku. Vybral peniaze a kabelku odhodil do kánaľa. Koniec. Diana mu už nespôsobí žiadne problémy. Necítí úľavu, iba akúsi hroznú malátnosť, ktorá určite súvisela s prežitým strachom.

Keď sa dostal na hlavnú ulicu, videl, že je takmer pustá. Iba niekoľko chodcov sa náhlilo domov. Vtedy sa spustil lejak.

Nebola to iba obyčajná bûrka. Ako by sa otvorilo samo nebo. O chvíľu bol mokrý do nitky. Zadýchčaný a na pokraji sú myšiel iba na to, že sa musí dostať včas na letisko. Od toho závisel celý jeho plán a možno aj život.

Märne sa obzeral po taxiku, ulica bola prázdna.

Keď už bezmála podlahol zúfalstvu, konečne sa jeden objavil.

— Letisko, — povedal a zvalil sa na sedadlo.

Pôvodne mal v pláne zastaviť taxík na polceste, prejst kúsok pešo a potom pokračovať iním taxikom na letisko. Ale v tejto bûrke by ďalší taxík určite nezohnal.

— Mám rezervovaný let do Washingtonu na sedem pätnásť, — povedal, podávajúc premožený lístok dievča za prepážkou.

— Je mi ľuto, pane, všetky lety sú zrušené.

— Ale ja musím byť ešte dnes večer vo Washingtone, — protestoval Gerald.

— Lutujem. Musíte počkať do zajtra rána.

Strávil na letisku nepohodlnú noc. Určite už objavili Dianu mŕtvu, ale net dôvodu, aby podozrenie padlo naňho.

Ranným lietadlom sa dostal na washingtonské letisko a pol dvanásťej. Ihneď sa odviezel do hotela.

V hotelovej hale bolo plno ľudí. Vyviezol sa výťahom na štvrté poschodie a odtiaľ sa ihneď druhým výťahom vrátil do haly. Pristúpil k úradníkovi na recepciu a povedal, že odchádza a chce vyrovnať účet.

— Volím sa Randolph, — povedal. — Gerald Randolph.

Obával sa, že sa recepčný spýta na číslo jeho izby, ale ten sa iba bez slova obrátil k počítaču. Chvíľu stláčal klávesy a potom povedal:

— Je mi ľuto, pane, ale na našom počítači je práve nejaká porucha. Okrem toho, lehotu na odhaslovanie hosti z izieb už prešla, a tak vám musím účtovať nochľa za dva dni.

— V poriadku, — súhlasil Gerald a vydýchal si.

Zaplatil úverovou kartou, vyšiel z hotela a taxikom sa dal odvieziť do knižnice. Tam získal nejaké údaje pre svoju novú knihu.

O štvrt na šesť odišiel na letisko a odtiaľ, podľa plánu, letel do New Yorku.

Sadol si k oknu a rozmyšľal o tom, že sa už nikdy nevráti do New Orleansu. To,

čo sa tam stalo, súviselo s nejakým iným životom a nema nič spoločné s jeho životom v New Yorku. Nemohol sa dočkať chvílie, keď príde domov a uvidí Karolinu. Bola tam najcennejším, čo v živote mal, bez ohľadu na jej peniaze.

Konečne bol zase v New Yorku. Nastúpil do taxíka a s pocitom ozajstnej radosti povedal ťoférovi svoju adresu.

* * *

Pred domom, opretý o kamenný mur, stál policajt v uniforme. Gerald zachvátila panika. Ako mu mohli prísť tak rýchlo na stopu?

— Ste Gerald Randolph? — spýtal sa policajt.

— Áno, som.

— Poručík je dnu. Chce s vami hovoriť.

— O čom?

— Povie vám to sám.

Poručík sa ho bez pozdravu nevľúdne spýtal:

— Kde ste boli predoľej noci?

— Vo Washingtone. Strávil som tam dva dni. Zhromažďoval som materiál na svoju novú knihu. Som spisovateľ.

— Čo ste robili po príchode do Washingtonu?

— Odviezol som sa taxikom do hotela a prihlášil som sa. Pre oči?

— Nie, pán Randolph. Volali sme do hotela a povedali nám, že ste sa všbec neprihlášili a vaša izba bola po celý čas prázdná.

— To je nejaký omyl. Zaúčtovali mi dve nocí. Mám aj potvrdenku.

— To nij nedokazuje. Záleží im iba na zaplatení učtu. Kedy ste sa vrátili?

— Pred chvíľou som sa priviezol taxikom z letiska.

— Nemyslím dnes. Kedy ste sa vrátili, aby ste zahrádzili svoju ženu, pán Randolph?

Geraldovi sa zakrútila hlava. To je nejaký zly sen to nemôže byť pravda!

— Oh, panebože! — zavzlykal. — Karolina!

Odrazu všetko pochopil. Neobviňovali ho za zavraždenia Diany, ale pripisujú mu vraždu Karolini, a on zabil svoje alibi.

THOMAS WIECZOREK

Hľadám byt

Werner a Erika sedeli so sklonenými hlavami a sústredene študovali rubriku Byty — prenájom. Nevideli na seba, medzi nimi sa týčil kopeč novín a časopisov. Hľadali byt, potrebovali ho veľmi súrne.

Po niekoľkých hodinách pozorného čítania a viacerých neúspešných telefonátoch Werner náhle zvolal:

— Načiel som niečo, počúvaj — Päťzobový dom s plochou stôšes desiat metrov štvorcových a s tri a pol árovou záhradou. Možnosť okamžitého prenajatia. Tis'ča sto marek plus viedajúce poplatky! Hneď tam zavolám, — potešil sa.

— Zavolaj, ale rýchlo. Ten chudák už určite netreplivo čaká, či sa niekto ozve, — sarkasticky odvetila Erika.

— Áno... haló... aha... — po minúte Werner položil slúchadlo.

— Prečo si sa neopýtal, či... — začala Erika.

— Žiaľ, drahá, majú to nahrať na páiske. Je to úplne nový dom, majiteľ odchádza pracovať do Spojených štátov, a ešte sa ani nenašťahoval. Celý dom chce prenajať. Najprv iba na jeden rok a potom sa nevy-

lužuje prevzatie do trvalého prenájmu. Zajtra o desiatej si možno dom pozrieť.

Krátko pred desiatou hodinou zabožili Kollmannovci autom do úzkej vedľajšej uličky. Pred domom sa hemžilo tridsať až štyridsať záujemcov. Nedô kovo sa tlačili a bojovali o prvenstvo.

Konečne sa priblížila elegantná čierna limuzína. Vystúpil z nej maklér, klesnil si cez davom a otvoril.

Erika a Werner trpezivo čakali. Keď prišiel na nich rad, Erika sa cítila ako vo sne. Veľká svetlosť miestnosti, točité schody, izba s krbom, loggia, terasa smerom na juh.

Vzdychla si.

— Nemali sme sem chodiť, — povedala zrónene. — Ak sa nám napokon podári zohľadať bûdu na spadnutie, vždy si spomeniem na tento dom.

— Stavme sa, že ho dostaneme, — zašmiala sa Werner.

Vyšiel z domu a zapálil si cigaretu.

— Čo to mi znamená? — nahnevala sa Erika. — Najprv ma sem dovolenie, potom si dom ani poriadne nepozrieš a tárať nezmysly!

Vtom sa ozvali vzrušené hlyasy, čoraz ostrejšie a pobúrenejšie. Prví záujemcovia vychýdzali a rozširovali sa.

— Keby nebolo posledné dni prázdné, všetci by sme naleteli, — počula rozhorčenie nejakého muža.

— Čo sa stalo? — opýtala sa so záujmom.

— Chočte dnu a uvidíte! V pivniči je plno vody. Povedal by som, že je to bazén, ale žiaľ, bez odtoku, — znela sarkastická odpoveď.

— Preto ten dom prenajímajú tak priaznivo, — pobúrila sa Erika. — Poču, čo tu ešte hľadáme? — obrátila sa na manžela.

Werner však nereagoval. Trpezivo vyčíval, kým nevybehol aj posledný návštěvník.

— Poču, — povedal potom svojej žene, ktorá už ničomu nerozumela.

V pivniči stál maklér a prezeral si miestnosť, v ktorej bola voda vo výške niekoľkých centimetrov. Usilovne si písal poznámky. Keď zbadal posledný párik, strhol sa ako zlodajec pristihnutý pri čine.

— To je škandál! — ospravedlňoval sa. — Verte mi, nemal som ani tučenia...

— Več to nie je také zlé, — prerušil ho Werner. — S tým by som si poradil. Vodu predsa možno odčerpá.

— Potom by som vám radil, aby ste čerpadoľ ani neodkladali. Zdá sa, že ju budete potrebovať každý deň. Zrejme tu čosi nie je v poriadku so základmi.

Werner navrhhol maklérovi, že by si dom s určitou závou prevzal do prenájmu.

— To nemyslite vážne, — nechcel veriť sprostredkovateľ.

Nasledovalo niekoľko telefonátov do New Yorku a napokon sa všetko vybavilo. Kollmannovci dostali dom.

Erika stála nepohnute, akoby zapustila korené. Nebola schopná slova.

Keď maklér konečne odšiel, nadýchla sa a skrčila na muža — Ty si sa načisto zblížnil!

Werner ju pobozkal, ťibalsky sa usmial a prezradil jej tajomstvo celej akcie.

— Prišiel som sem včera večer, — začal. — Chcel som si zvonku pozrieť dom. Dvere na terasu boli len privreté. Niekoľko ich zabudol zavrieť. Napokon, ktorý by čo zobrať z prízneho domu?

— Dmlial sa. Po chvíľu doložil — Ak by nám niekedy prasklo potrubie, hlavná kohútka na prívod vody je pod vylevkou v pivniči...

Radosť krajanskej mládeže po vyhlásení Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky

Snímky na str. 12–13 a 16: J. Spernoga a F. Lášut.

PRI SPOLOČNOM PRAMENI

D. K. NČENIE ZO STR. 12–13.

nis, basketbal alebo si jednoducho zaplával. Na mnohých miestach sa konali koncerty dychoviek, zborového spevu a pochopiteľne rokovej hudby, samozrejme za skoro stopercentnej frekvencie mládeže. Veľké možnosti prezentovať svoje umenie mali folklórne súbor, ktorých prišlo do Martina nieko ko desiatok — z rôznych oblastí Slovenska, no a zo zahraničia. Tých posledných, krajanských, bolo až 31, medzi nimi i naša Veselica z Nedece. Vystupovali na Festivalom humne pri Matici slovenskej, na pódiách v meste, no a v amfiteátri.

Clenovia Veselice sa hneď na druhý deň po prchode do Martina usilovne pripravovali, podobne ako ďalšie súbor zo zahraničia. Čakal ich totiž vo štvrtý deň festivalu veľký krajanský koncert nazvaný Podoby Slovákov. Bol to pekný večer, na ktorom sa predstavilo až 16 súborov z Európy a zo zhoršania. Veselica, ktorú na scéne amfiteátra predstavila Žofia Bogačíková, imponovala nielen peknými krojmi, ale aj znamenite predvedenou kyticou spišských ľudových piesni a tancov, za ktorú si vyslúžila dlhotrvajúci potlesk. Veľké ovacie zočal i krajanský súbor Beári zo Storoničie na Ukrajine, ktorý po prvý raz mohol prísť na Slovensko.

V hodnotení mnohých účastníkov bol to festival historický. V piatok dni jeho trvania došlo totiž k významnej udalosti v dejinách Slovenska — schváleniu Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky. V tento deň, 17. júla 1992, účastníci festivalu akoby zabudli na denný program a už od rána sa scházali pri rdioprijímačoch a televízorech, aby mohli sledovať priebeh hlasova-

nia Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti SR. Tak bolo i na prizemi Matice slovenskej na Hostihere, kde sa zhromaždilo vyše dvesto mladých krajanov. A keď predsedca SNR Ivana Gašparoviča označil výsledky hlasovania, prepukol radostný jasot, striekalo tamponské a ováčia nebolo konca kraja. Tento deň vyvrholil v amfiteátri programom SLOVÁCI z Európy, v ktorom sa ešte raz, popri krajanoch súboroch z Rumunska, Chorvátska, Ukrajiny, Maďarska a jednotlivcoch zo Švédsku, Rakúska a Francúzska, predstavila úspešne nedecká Veselica. Osobitnú príchuť tomuto večernému programu dalo vystúpenie predsedu Matice slovenskej Jozefa Markuša, ktorý zhromaždených mládeži prečítal text Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky.

Veľké zážitkom pre účastníkov festivalu bola tlačová konferencia s kardinárom Jánom Ch. Korcom, na ktorú, ako na žiadnu inú, prišlo niekoľko sto osôb. Otázky nebolo konca kraja. Týkali sa nielen striktnej cirkevnej problematiky, ale aj morálky, životných otázok, národnostných problémov a politického života v Česko-Slovensku. Otec kardinála nenechal vari žiadnu otázku bez odpovede. Jeho výpovede, múdre, ale i vtipné a plné humoru, často prerušované potleskom, plne zaujali zhromaždených na skoro dve hodiny.

V sobotu, predposledný deň festivalu, sa počasie výrazne zhoršilo a popoludní začalo riadne poprchať. Nedokázalo to však odraziť účastníkov festivalu, aby neprišli do amfiteátra, kde sa konal veľký galakoncert na rozlúčku. Predstavili sa v ňom popredné slovenské hudobné i tanecné skupiny, o.i. Paroháči, Honey Factor, Tublatanka a viačer vynikajúci sólisti a herci.

programu bola súťaž o najkrajšiu Slovenku na svete, do ktorej sa prihlásilo až dvesto učebníc, jedna krajská ako druhá. Volba nebola až taká súťažná, porota mala veru dos prečie, ktorá vybrala do semifinále 12 najkrajších. Boli medzi nimi aj dve krajanky z Martinu. Trvalo však skoro dve hodiny, počas ktorých sa kandidatky museli preukázať aj vedomosťami z rôznych oblastí, kým sme konečne spoznali tú najkrajšiu — stala sa ňou Gabriela Haršanyiová z Košíc. Pod a má zaslúžene.

5. svetový festival slovenskej mládeže začal v nedeľu 19. júla sviatočnou bohoslužbou, ktorá pre katolických veriacich celebroval v kostole sv. Martina níš novobeloský rodák, otec biskup Dominik Kalata. Po nich sa v etci zhromaždili pred budovou Matice slovenskej na Hostihere, kde predsedca MS Jozef Markuša v spoločnosti členov organizátora v boru slavnostne uzavrel festival mládeže. Ete posledná rozlúčka a nastal čas odchodu. Odchodu z neobvyklého a milého podujatia, pri ktorom sa od vzrušenia na nejednej tvári zaleskli slyzy.

Nebol som na predošlých ročníkoch festivalu slovenskej mládeže, no nepochybujem, že ten posledný, martinský, bol najväčším. Nielen preto, že sa po prvý raz konal na Slovensku a umožnil mladej generácii krajanov spoznať vlast svojich predkov, ale aj preto, že sa konal v období, keď domovina všetkých Slovákov hrudzvihla hlavu na ceste k svojej zvrchovanosti. Táto domovina prijala všetkých s otvorenou náručou a umožnila im stráviť deň plný nezabudnuteľných zážitkov. Preto neprekupuje, že všetci účastníci vyjadrovali pri rozlúčke jedno spoločné prianie, aby sa budúce festivaly konali opäť v Martine.

JÁN SPERNOGA

Najkrajšia Slovenka na svete — Gabriela Haršanyiová z Košíc

NOVÁ BELÁ

Tento rok uplyva 45. výročie založenia našej Spoločnosti. Je to príležitosť zamyslieť sa nad našimi začiatkami a cestou, ktorú sme začali po skoro polstoročia obdobie preli. Už nás v Novej Belej miestna skupina vznikla v roku 1947. Už na prvej zakladajúcej schôdzke sa zišlo veľ-

veľa krajanov. Zdôrazňujem to preto, že vtedy skoro na prstoch sa dalo spočítať tých, ktorí nechceli patrili do našej spolky. Medzi zakladateľmi mi na ešte miestnej skupiny o.i. boli Dominik Kalata, Ján Kurník, dve dcéry Cervasecovcov, Michal Krištof, František Lojek, Jozef Bryja, Ľudmila Lukáčová, dnes Majerčáková, František Olt's, František Chalupka, Jakub Lojek, Ján Bryja, Alojz Kalata a Jozef Majerčák, ktorí ho krajania už na prvej schôdzke zvolili za predsedu.

Jozef Majerčák zastával funkciu predsedu 5 rokov a nebyť a kej choroby, mohol aj dlhie predsedovať. Bol to vďačec, ktorý sa musel starať o ešte deti — dve dcéry a štyroch synov, Jozefa, Júnu, Františka a Cyrila. Všetci sú pochopiteľne členmi Spoločnosti. Za jeho predsedovanie vznikla v Novej Belej "kola so slovenským vyučovacím jazykom, na ktorých vyučovali učitelia zo Slovenska. Keď sa mu sel vzdať funkcie, krajania za-

druhýho predsedu zvolili Jakuba Dluháho.

Prví mi slovenskí učitelia v Novej Belej boli manželia Sobkovi a Eugénia Kolmanová. Zahrali v znamení úlohu v našej miestnej skupine — popri učiteľskej práci sa veľmi zaslúžili o rozvoj ochotníckeho hnutia. V prvom divadelnom krúžku, ktorý založili, o.i. hrali František Chalupka, Ján Cervas, Andrej Skupan, Andrej Bednarek, Viktor Kurník, Ľudmila Lukáčová, Anna Chalupková, potom

Majerčák, Cervas a ďalší krajania. Jedným z prvých programov, ktorí učitelia Sobkovci s krátkom nacvičili, bola novobelšká svadba. Predstavili ju nielen v Novej Belej, ale i na dožinkoch v Lopusznej, kde obsadili prvé miesto. V úlohe mladoženčího vystúpil Ján Cervas, mladuchou bola Viktória Kurnatová, družcom Andrej Bednárik, družičkou Eudmila Lukášová a starostom Ján Kurnat. Novobelšká svadba mala veľký úspech nielen na spomínaných dožinkoch, ale i v iných obciach, kde bola prezentovaná. Samozrejme novobelšký divadelný krúžok bol v týchto prvých rokoch veľmi aktívny – nacvičil celý rad hier zo slovenskej klasiky, ktoré úspešne predstavil vo viacerých spišských obciach.

Významné miesto v novobelškej kultúrnej činnosti patrí krajskému folklórному súboru, ktorý vznikol ešte v päťdesiatych rokoch o. i. zásluhou Jána Cervasa. Aj na príprave tohto súboru sa v značnej miere podielali učitelia Sobkovci. K jeho prvým účinkujúcim o. i. patrili Ján Blažoň, Ján Gronka, Andrej Skupin, Ján Cervas, Andrej Bednárik, František Chalupka, František Lojek, Eudmila a Viktória Kurnátové, Eudmila Lukášová, Anna Brodovská, Michal Kalata. Súbor zožal veľa úspechov. Spôsobu vystupoval samostatne a neskôr, v sedemdesiatych a na začiatku osiemdesiatych rokov, tvoril súčasť spojeného súboru Nová Belá – Krempachy – Jurgoš.

Súbor popri tradičných spišských spevoch a tancoch prezentoval vo svojich programoch i rôzne ľudové zvyky z našej obce, napr. ohrávanie májov, pytačky a pod. Zaujímavý bol najmä program zobrazujúci novobelšké páračky so všetkými s tým spojenými zvykmi, doplnený vhodne vtipnou scénkou ženských pytačiek v podaní dvoch Eudmíl Majerčákových. Dnes súbor pre nedostatok inštruktora v podstate nepôsobí a je to koda. Nechcel by som, aby tak pekné folklórne a ochotnícke tradície v Novej Belej zanikli. Veľkobanské skupiny mal by tomu venovať náležitú pozornosť a zaktivizovať krajanskú mládež. Podľa mňa nie je to nemožné a stojí to za.

JOZEF MIRGA

ORAVSKÉ SPOMIENKY

V júlovom čísle Života sme uviedli prvú časť spomienok Vendelina Sterculu z V. Lipnice na vojnové roky. Dnes ich pokračovanie.

Spomínal som minule o niekoľkých ozbrojených skupinách, ktoré sa v roku 1944 viačkári zjavili vo Veľkej Lipnici a predstierali, že sú partizánmi. No boli to obyčajní banditi. O nejakých veľkých partizánskych akciach v našej obci či okoli som nepočul. Ovšem, pamäťom sa, že kdeko koncom októbra 1944 do Veľkej Lipnice prišli dvaja muži v polských vojenských uniformách v hodnosti poručíkov.

Hovorili, že sú partizánmi a pýtali sa môjho otca, či sa niekde náblízku nezdržiavajú Nemci. Keď sa dozvedeli, že nie, pobrali sa hore dedinou do Pravarovky. O mesiac neskôr sa pred nám domom zastavili štyria ruskí vojaci, zrejme partizánska rozviedka, ktorí sa taktiež vypýtovali na Nemcov a na vzdialenosť do Dolného Kubína, po čom sa pobrali ďalej. A ešte raz som mal prileitosť stretnúť partizána, tentoraz Slováka. Bolo to kdeko po Vianociach v nedalekom susedstve, kde sa práve konali prípravy na raku. A po páračkách, ako je známe, si mládež významne zatancuje. Keď teda takáto páračkova zábava bola v najlepšom, voľiel zrazu do izby spomínany partizán a ani sa na nič nevypytoval, ani nič nežiadal, len sa s mladými pekne zabával.

Spomínam to všetko preto, lebo som už viačkári počul, že aj ďalšie rôzne vymyslené historiky o partizánskom odboji vo Veľkej Lipnici. Mám však pochybnosti, či podobné príhody možno užať za odboj.

Začiatok roku 1945 bol pre našu obec a všetku pre Oravu vari najdramatickejší. Vojna sa pomaly chýnila ku koncu, Nemci neustále ustupovali a k nám sa blížil front. Každý deň bol čoraz bližšie, čo oznamovalo čoraz hlučnejšie dunenie. Bol práve 29. január, keď sa ráno v našej obci zjavili prísi nemeckí vojaci. Hoci som mal 13 rokov, dobre sa pamätám, že boli oblečení v bielej kombinézach a ozbrojení od hlavy po päty. Nebolo by na tom nič mimoriadne, keby ich nebolo tak veľa a nezostali u nás až dva mesiace, presnejšie na hranici nedaleko Veľkej Lipnice, Jablonky a Chyžného. Čudia si mysleli, že nemecké vojská a neskôr aj ruské jednoducho prejdú a bude pokoj. Stalo sa však inšt. Nemci totiž Oravu neopustili, ale sa na hranici opevnili v snahu zastaviť frontu. Koncentrovali jednotky, zhromažďovali zbrane a streľivo.

2. februára ráno prišli do dediny prísi ruské oddiely. Zákratko ich bolo plno v každom dome. Pýtali si stravu i pálenku a keď niekde nedostali, brali sami. Chytali sliepky, ba i ošipané a iné domáce zvieratá a rozkázali si ich variť. Najhoršie bolo, že sa chovali surov, obľažovali ženy a dievčatá, ktoré sa pred nimi museli ukrývať. Brali tiež chlapov kopať zákopy a stavat bunkre. A tak sa na Orave začala vojna, trvajúca skoro 9 týždňov. Duneli delá, štekali guľomety a automaty, ozvali sa výbuchy granátov. Pa ba trvala ďasto mnoho hodín, potom prestala, aby opäť za ala ešte s väčšou záťrivosťou. Najstrašnejšie boli kaže. Na jednej i na druhej strane padali mŕtví a ranení. Keď sa niekto dostal do zajatia, takalo ho mutenie a tak nikto neprežil.

Takto, schovani po pivničach, v neustálom ohrození sme vtrvali do polovice februára. Vtedy ruské veliteľstvo vydalo rozkaz okamžite evakuovať civilné obyvateľstvo aj s imanom. Čo kto mohol, bral so sebou. Väčšinu však bolo treba nechať. Hladinu a

uzmení (zima v 1945 bola mimoriadne tvrdá) sa Lipníčania a potom aj Chyžňania sťahovali do Oravky a Podvŕšia. Po evakuácii Červená armáda mala totiž začať v kú ofenzívou, v súvislosti s čím koncentrovali vojská a zhromažďovali zbrane a streľivo. Nemecká armáda v ak tieto prípravy zbadala a zaútočila skôr, v noci 21. februára 1945. Prelmila frontu, vzala hodne zajatcov a značné množstvo zbrane a streľiva, ktoré zničila. Najhoršie prenaslo bolo to, že pozapalovali i lipnické domy. Bola to straňa noc, počas ktorej zhorelo 35 domov, aj s hospodami a staviskami.

Ako som už spomenul, zima bola veľmi silná a u nas, pod Babiou Horou, bolo veľa snehu. Preto sa pamäťam, že Nemci prepravovali u nás zbrane na saniah s konskými záprahmi. V Jablonke a Chyžnom bolo už snehu menej a tam ruské vojská používali i automobily a iné prostriedky. Samozrejme neobišlo sa bez rekvíracii, najmä koní. Keď som už pri Jablonke, spomenim jeden prípad z tohto obdobia. V centre obce bola lekárňa, jedna z mála na Orave. Vlámalo sa do nej nieko komu vojakov, ktorí pravdepodobne hľadali lieh a vsetci sa tam otrávili. Pochovali ich hneď vedľa lekárne, o čom mnohí, najmä mladší Jablončania, iste nevedia. Takýchto miest so stopami vojny, hrobmi padlých, je nielen v Jablonke či Veľkej Lipnici, ale na celej Orave, veľmi veľa. Mnohé už zahladili čas, zarastli trávou. No tie, čo zostali, starším podnes pripomajú vojnovú drámu. Pre mladých by sa však mali stať výstrahou, aby si viač vziaľ mier, aby robili všetko pre jeho zachovanie. Dnešné časy nie sú pokojné, bojuje sa v Juhoslováii a v iných častiach našej zemegule, čo každý deň stojí mnoho ľudských životov. Písem tieto spomienky i preto, aby som upozornil, že i dnes všetky spory a konflikty treba riešiť pojednou cestou, dialógom a nie silou.

VENDELIN STERCULA

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

ZO SPIŠA NA SPIŠ

Kedysi boli na Spiši v prevádzke dva hrančínske priečody so Slovenskom, cez ktoré turisti a pochopite ne na ľahko mohli bez prekážok navštievať starú vlas. Nedeca-Lysá nad Dunajcom a Jurgoš – Podspády. Po vyhlásení vojnového stavu v Posku boli oba priečody pre turistov uzavreté. Z rovna v celom pohraničnom pásme bol zrušený mohol pohraničný styk. Priečody fungovali len pre robotníkov zamestnaných v Česko-Slovensku.

Od prvého júna t. r. bol znova otvorený pre turistov priečod v Lysej nad Dunajcom. Je v prevádzke od 6. hodiny ráno do 18. večer. Na prekročenie hranice stačí platný cestovný pas, prípadne pripustka. Späť sa teda sčítaj mnohých spišských krajanov, ktorí

teraz majú na Slovensko oveľa bližšie.

V súvislosti s otvorením tohto hrančínskeho priečodu bolo pripravované aj pravidelné autobusové spojenie Nowy Targ – Poprad a späť. Ako sme zistili na autobusovej stanici v Nowom Targu, autobus odchídza zo stanice o siedmej ráno. V Tribíči je o 7.18, vo Vynčich Lapoch 7.25, v Nižných Lapoch 7.30, v Nedeca I 7.35, Nedeca-kostol 7.38, Nedeca – vod. nádrž 7.43, Nedeca príchod 7.46. Spišská Stará Ves 8.15, Spišský Bel 8.55, Kežmarok – latvianský 9.05, Poprad-aut. stanica 9.25. Z Popradu autobus odchídza o 15. hod. popoludní. V Kežmarku je o 15.20, v Spišskej Belej 15.30, Spišskej Staréj Vsi 16.10, a v Novom Targu 17.25. Lístok jednoho smerom stojí 22 tis. zlottedov. Cestovné i stupy možno kúpiť dva týždne pred odchodom na autobusovej stanici v Nowom Targu.

Zároveň informujeme, že bolo obnovené ďalšie autobusové spojenie, Košice – Nowy Targ a späť. Autobus odchídza z Košíc o 5.45 a v Nowom Targu je o 9.50. Spiatočný odchod z Nového Targu je o 15.00 hod., príchod do Košíc o 19.05. Cestovné z Košíc hradíme v dolároch.

Obydva medzinárodné autobusové spojenia premávajú iba v pracovné dni, t.j. od pondelku do piatku.

Zatiaľ ešte nie je prinávratený hrančínsky priečod v Jurgoši. Nazdvívame sa, že je to len očakávaný čas. (j.p.)

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 8. apríla 1992 umrel vo Vynčich Lapoch vo veku 62 rokov kraján

DOMINIK GRIGLÁK

Zosnulý, člen našej Spoločnosti, bol aktívny činiteľom miestneho hasičského zboru a vynikajúcim hudobníkom, členom dychovej kapely, účinkujúcej ďasto na krajských podujatiach. Boli od nás výzorní krajan a dobrý ľuď. Je jeho pamätku!

MS KSS Čas vo Vynčich Lapoch

Po ďalej a dlhej nemoci v Novej Belej umrela vo veku 24 rokov

HALINA MIRGOVÁ,

cesternica dopisovateľa Života Jozefa Mirga, ktorú osirotenú po smrti matky, vychovávala. Čes jej pamätku! Vo veľkom žiali zostali vajíčka.

cesternica, bratia a celi rodina

Správny odchov

— zdravé prasatá

Správny odchov prasiat je veľmi pracný, ale pracovné náklady sa vždy vyplatia. Pri nesprávnom odchove môže uhynúť dokonca 50 percent prasat. Po oprasení musíme prasacie zaistíť — popri krmovinách — pitnú vodu, denne ktorej spotrebujete ok. 40 lit. Veľký v známe mi v tomto čase oetrovanie veme na. Jeho opuchnutie môže spôsobiť stvrdnutie cezkov. Pri cicaní začínajú bolieť a prasacia sa brini pred prasatami. Neoetrovanej mliečnej žlaze hrozi často zápal.

Mledzivo ošpaných, podobne ako dobytka, je bohatý na immunoglobulín, ktorý zvyšuje odolnosť prasiat proti choroboplodným baktériam. Obsahuje tiež vitaminy A a D a minerálne soli. Preto v prvých dňoch života je mimoriadne dôležité, aby všetky prasatá cicali prasnicu. Čas cicania je krátky (ok. 1 min.) a čas keď prasnice púšťa mlieko je dokonca trikrát kratší. Preto sa stáva, že keď sa prasa nedostane k cicaniu (prespi alebo ho odstráni), rýchlo od hladu slábne a často zdochne keď mu človek nepomôže. O slabšie prasatá sa treba ihneď postarať, dať im cecok do papučky a keď súme necicajú treba im vstreknuť trochu mledziva. Je to dôležité najmä v období chladu a nízkych teplôt v chlieve, aby čo najskôr po príchode na svet začali cicať. Totiž mledzivo umožňuje mladému organizmu produkciu potrebného množstva tepla a chráni ho pred podchladerinom.

Prasatá musíme prikrmovali už v štvrtom týždni života. Pokrm im treba podávať vo zvláštnej miestnosti do ktorej matka nemá prístup. Od 5. dňa života musíme prasatá dodatočne napájať. Pitná voda by mala byť zohriata do teploty 12–15°C. Prasatá pijú priemerne 200 g vody na 1 kg hmotnosti. Keď prasatám nezaistíme vodu, môžu pít hnojovku, čo môže vyvolať hnačku. Nesmieť tiež zabudovať, že mlieko prasacie je chudobné na železo. Prasa čerpá železo zo zásob pečienky, ktoré sa rýchlo vyčerpávajú. Preto im treba podávať preparáty prístupné v obchodoch (napr. injekcie). Chudokrvnosť predchádza tiež vypúštaním prasat na výbeh (od 3. týždňa života). Keď prasnice dosťava dráždiace, zhniatá a sfermentované krmoviny, odráža sa to záporne na zdraví prasat. Choré prasatá reagujú hnačkou a stávajú sa nosite mi jedovatých červených paličiek, ktoré prostredníctvom výkalov a moču nainfikujú, vodu a stielku a ich prostredníctvom sa môžu nakaziť aj ostatné prasatá.

Jedným z najpodstatnejších činiteľov, ktoré majú priaznivý vplyv na zdravie prasat, je suché, pohodlné a teplé miesto na ležanie, vhodná teplota vzduchu a nízka vlhkosť, ako aj prístup k čerstvému vzduchu. Teplota v prvých dňoch života by mala dosahovať 25–32°C, po dvoch týždňoch – 18–24°C a pre odstavené prasatá nie menej ako 15°C. Pri poklese teplôt v chlievoch prasatá sú ospale a lenive, nerady cicajú, čo spôsobuje ďalší pokles teplôt tela a može spôsobiť uhynutie zvierat. Týka sa to najmä nevy-

rastených prasat, ktoré pri narodení väzili menej ako 1 kg. Prasatá z početných vrhov tiež pociujú nedostatok tepla a keď neuhynú, túlia sa k matke, ktorá ich môže niekedy n'hodou pritlačiť vlastným telom. Preto v chlieve treba inštalovať dodatočné ohreváče, napr. ultračervené lampy, sollux alebo akumulačné pece.

Vo veku 25–30 dní kastrujeme kančeky. Po ukončení piatého týždňa života, keď prasatá už majú vyvinutý mechanizmus odolnosti, dvakrát ich očkujeme, druhý raz po siedmich dňoch proti chorobám odchovu. Očkovanie je spojené s vitaminizovaním. Dobré v sledky prináša naočkovanie prasatá 3–4 mililitrov vakcín Sulmicrovac spolu s 50 000 jednotiek vitamínu A. Dvojnásobné očkovanie predchádza chorobám z opuchnutia. Dokonca aj vtedy, keď prasatá sú už choré, priebeh choroby je miernejší a zvieratá nehybné.

Dva týždne po odstavení treba prasatá zbaľovať červov. V prípade, že choroba je vo vyššom štadiu, zákrok opakujeme po desiatich dňoch. Na gazdovstvách, ktoré kupujú prasatá na kmeňenie, treba tento zákrok uskutočniť hneď po dovezení zvierat domov. Posledné nevyhnutné očkovanie robíme proti ruženke. Uskutočňujeme ho keď prasatá skončia tretí mesiac života.

Prax dokázala, že spomínané profilaktické zákroky v značnej miere zvyšujú odolnosť ošpaných, obmedzujú hynutie prasat a zvyšujú hmotnosť prastok, čím prispievajú k zlepšeniu rentability chovu.

Po odlúčení prasnice od prasat treba každý deň kontrolovať, či prasnicu nemožno píri. K prvej ruji by malo dojsť do 12 dní po odlúčení prasat. Po uplynutí 15 až 20 hodín od zistenia prvých príznakov ruje prasnicu prípustame.

Žihľava-vitamínové bohatstvo

Už v staroveku žihľavu poznali ako výborný liečivý prostriedok. Mladá žihľava obsahuje totiž mnoho živin, chlorofylu a vitamínov. Jej listy majú močopudný účinok, pôsobia tiež proti hnačkám a povzbudzujú látkovú premenu.

Zihľava raste skoro všade a keďže má vysokú kŕmenú hodnotu, možno ju používať ako prípravok do krmovin pre všetky zvieratá. Bez vitamínov zvieratá nebudú dobre rásť, dávať veľa mlieka a slepky zvyšovať nosivosť. U drobnochovateľov žihľava rastúca pri dome môže byť najjednoduchším spôsobom zaistenia zvieratám nielen vitamínov, ale aj minerálnych solí a bielkovín.

Listy žihľavy, ako sme už spomenuli, obsahujú veľa chlorofylu, vitamínov C a A, organických kyselin, trieslovin, enzymov a skoro 19 percent minerálnych solí najmä draslika, vápnika a železa. Zelené listy obsahujú až dvojnásobne viac vitamínu C ako čierne ríbezle, ktoré sú známe práve vysokým obsahom tohto vitamínu. Žihľava obsahuje viac karoténu ako šáavel a obsahuje tiež vitamíny K a B₂.

Mladá žihľava pôsobí mliekopudne — zvyšuje dojivlosť u kráv a súčasne aj obsah tuku v mlieku. Žihľava je zároveň cennou krmovinou pre slepky, u ktorých zvyšuje nosivosť. Odporúča sa tiež ako výborný prí-

vok pre iných operencov, najmä pri chove moriek.

Listy žihľavy môžu byť podávané čerstvé alebo v zime usušené. Môžu sa tiež používať ako prípravok k jaderným krmivám a siláži, napríklad v miešanke s kukuricou, listím cukrovej repy, trávou či výkrovkami rastlinami, ako aj v podobe sena či miešanky so se kou.

Seno zo žihľavy obsahuje 20 percent bielkovín, 2,5 percent tuku, 18 percent vlákien, 30 percent uhľohydriátov a skoro 17 percent polia s bohatým obsahom draslika, vápnika a železa. 100 kg sena obsahuje až 27 ovocných jednotiek a 10,8 kg straviteľných bielkovín.

Ako vidíme, žihľava svojou výživou a krmovinovou hodnotou nie je horšia ako výkrovké rastliny a dokonca, ako dokázali výskumy, jej hodnota v kŕmení hydin a iných zvierat je dokonca vyššia ako u lúceriny.

ZELENÁ KRONIKA

RYŽA. Indskí vedci vypestovali nové druhy rýže. Môže to byť začiatok ďalších „zelenej revolúcii“ v poľnohospodárstve. V indskom štátte Orisa sajú druh ktorý dozrieva oveľa rýchšie ako doteraz pestované druhy. Pokusy potvrdili, že zber zrnu je možný už po 65 dňoch. Týmto spôsobom v mnohých oblastiach Indie je možné uskutočňovať rýovú žatvu trikrát do roka, keďže sa rýa po zbere jutuje alebo iných rastlín.

ROLENÍK — ŽIVITEĽ. Efektivita východoeurópskeho a sovietského poľnohospodárstva vyjad-

rená v prepočte osôb ktoré živia jedného pracujúceho, v poľnohospodárstve v porovnaní so západnou výsledkami, je veľmi nízka.

Napriek značnému úsiliu v rozširovani výrobnej sféry, ako aj reforom v organizácii práce, za posledných 20 rokov, sa končíta iba pomaly rast počtu osôb, ktoré sú jedným zamestnaným v poľnohospodárstve. Podľa výboru Státitického výboru ZSSR, v jednotlivých krajinách Východnej Európy jeden pracovník zamestnan v poľnohospodárstve živil od 8 do 18 osôb. V západných ch od 49 do 101 osôb. Takýto bol počet osôb, ktoré živil jeden rok v západných a v chodoeurópskych krajinach (bez Poľska), v roku 1989. Veľká Británia 101, Belgicko 100, USA 74,

Holandsko 62, NSR 49, Československo 18, ZSSR 15, Maďarsko 12, Bulharsko 11, Mongolsko 11, Rumunsko 8.

VÝROBA BROJLEROV V BRAZÍLII. Brazília je po USA, bývalom ZSSR a Česko-Slovensku výrobcom brojlerov na svete. V roku 1989 táto výroba dosiahla 2 milióny. Rast výroby sa spája s dosahovaním m veľmi dobrých ukazovateľov chovu. V roku 1989 tiež ukazovatele v celoštátnom priemere boli nasledovné: úmrtnosť — 6 percent, dĺžka výkrovového obdobia — 50 dní, spotreba krmív na 1 kg prírastku — 2,33 kg, priemerná hmotnosť tela pri porážke — 2,03 kg, jednorazové obsadenie kurina — 12 000 kusov, počet výkrovových cyklov v roku — 4,5.

KEDY TELENIE KRÁV? Najvyššia dojivlosť prípadá v druhom a treťom mesiaci po oteleení. Po uplynutí toho obdobia najmä u telníc kráv, začína pridelený pokles dojivosti. Pomerne správneho kŕmenia možno tento pokles dojivosti spomalí. Ak obdobie laktácie medzi piatym a šiestym mesiacom po oteleení prípadá v čase vypásania na mladého pastviny, u dobrých dojivov je možné zaznamenať dokonca rast dojivosti v porovnaní s dojivosou pred vypásaním. V súvislosti s tým je veľmi dôležité plánovali otelení na november a december, keďže vtedy od takýchto kráv získame viac mlieka v priebehu roka, ako od tých, čo sa telia na jar alebo v lete.

WĘTERYNARZ

CZY ZOLZY U KONI
SA NAPRAWDE TAK
NIEBEZPIECZNA CHOROBĄ

Zolzy są jedną z najczęstszych zaraźliwych chorób koni. Najczęściej zapadają na nia i najczęściej chorują żrebięta i młode konie przeważnie na wiosnę i na jesieni. Konie starsze chorują łagodniej. Choroba przenosi się przez zetknięcie z chorym zwierzęciem i to najczęściej są tzw. nosicie, konie pozornie zdrowe jednak mające w sobie zarazki. Wpływ ma tu także niewłaściwe żywienie i brak świeżego powietrza w okresie chłodów. Po tygodniu od dostania się zarazków do organizmu, koń traci apetyt, a z nosa zaczyna spływać najpierw jasna, później gęsta, żółtawa wydzielina ropna. Temperatura ciała wahana się koło 40–41°C. Pod żuchwami widoczne są powiększające się z każdym dniem guzy (węzły chłonne). Omacując je stwierdzamy, że są one gorące, twarde i bólne. Po kilku dniach choroby węzły te wypełniają się ropą, która następnie przebijają się przez skórę i wydostaje na zewnątrz. Czasem zajęte są i węzły zagardlowe co może doprowadzić do uduszenia konia. W miarę leczenia, maleje wpływ ropny z węzłów i nosa, temperatura spada

i wraca apetyt. Po dwóch tygodniach choroba najczęściej kończy się wyzdrowieniem. Czasem konie chorują dłużej i ciężej, zwykle bywa tak u koni zły żywionych. W nieodpowiednich warunkach utrzymania i żywienia, jak również w razie używania koni chorych do pracy, wytwarzają się ropnie również w innych narządach np. w płucach. Z zolzów może się również wywiązać bardzo ciężka choroba – wybocznicza, prowadząca do śmierci. Chorego konia należy oddzielić, przeznaczając dla niego pomieszczenie suche i dobrze przewietrzane. Dotychczasowe pomieszczenie uprząta się i dokładnie dezynfekuje soda żrącą. Karmić trzeba świeżą zielonką, lub słodkim sianem. Paszę umieszcza się na podłodze co ułatwia spływanie ropy z nosa. Przy trudnościach w poltykaniu podaje się papkę z otrąb pszennych, nie wolno w takich wypadkach wlewać nie z butelek, gdyż powoduje to wlewanie płynu do płuc i ich zapalenie. Konie poi się tylko cieplą wodą. Przy pierwszych objawach należy niezwłocznie wezwać lekarza. Wczesne leczenie znacznie skracza i łagodzi przebieg choroby. A więc odpowiadając na pytanie – jest to chyba niebezpieczna choroba.

JAK RATOWAĆ
WZDĘTĄ OWCE?

Wzdęcia wywołane są wytwarzaniem się nadmiernej ilości ga-

zów w żwaczu. Mogą one wystąpić jednocześnie u większej ilości zwierząt. Przyczyną zwykle jest skarmianie zbyt dużych ilości młodej koniczyny, lucerny lub mniej paszy zielonej, zwłaszcza jeśli jest ona zmoczona rosa albo deszczem lub też przywiedzione. Także skarmianie przegniłe, zmarzniętej paszy oraz zatrucie różnymi roślinami powoduje powstanie wzdęcia. Napojenie zwierząt zaraz po nakarmieniu przyspiesza tą chorobę. Przy szybkim wytwarzaniu się gazów, owce padają po kilku godzinach. Przy nieznacznym wzdęciu, po 12–14 godzinach następuje samowyleczenie. Pierwsze objawy, to niechęć do jedzenia, ustaje przeważanie, a doły głodowe wypełniają się – przede wszystkim z lewej strony, skóra w tym miejscu jest silnie napięta. Zwierzęta są bardzo niespokojne i oddychają z trudnością. Do ratowania zwierzęcia trzeba przystąpić natychmiast, gdyż może ono paść wskutek pęknięcia żwacza lub uruszenia, w tym celu wzdętą owce ustawiamy przedtem wyżej, lewy bok masujemy polewając zimną wodą. Do wewnętrz podajemy co 15 minut łyżkę stołową wody z amoniakiem (na 1 szklankę wody daje się łyżeczkę od herbaty amoniaku). Przy braku amoniaku podaje się wodę mydlaną. Dobrze jest ułożyć w poprzek pyska powrósto ze słomy, co ułatwia odbijanie się gazów. Jeżeli zabiegi te nie poma-

gają, wówczas trzeba przebić żwacz trójgranicem. Do zabiegu tego zwierzę ustawia się prawym bokiem do ściany i krótko uwiązuje, aby ograniczyć mu ruchy. Właściwym miejscem przebicia jest środek lewego dolu głodowego. Trójgranicie należy przed zabiegiem odkazić spirytusem, a skórę w miejscu przebicia wystrzyc i również odkazić spirytusem, a skórę w miejscu przebicia wystrzyc i również odkazić. Trójgranicie przykładza się w środku dolu głodowego w miejscu najbardziej uwypuklonym i skośnie do przodu i w dół. Silnym pchnięciem przebijamy skórę, wyciągamy powoli sztylet a rurkę zostawiamy w ranie. Szybkość uchudzenia gazów regulujemy częściowo zatykając palcem otwór. Zbyt szybkie upuszczenie gazów może spowodować utratę przytomności zwierzęcia. Rurkę zatkana korkiem pozostawiamy w ranie na kilka godzin, nie uwalniając przy tym zwierzęcia. Wyciąga się ją dopiero kiedy minie niebezpieczeństwo powtórnego wzdęcia. Po wyjęciu rurki ranę jodynie się aż do wygojenia. Ranę nie zabrudzona goi się stosunkowo szybko. Po zabiegu zwierzę głodzi się przez 24 godziny, a w następnych dniach karmi się je małymi dawkami lekko strawną paszą. W zapobieganiu należy wziąć pod uwagę przyczyny wywołujące tego typu schorzenie.

H. M.

PRAWNIK

OD CZEGO NIE PLACIMY
PODATKU

Wysokość podatku dochodowego ustala się w zależności od osiągniętego dochodu ze wszystkich źródeł. Obowiązują jednak pewne wyjątki. Od niektórych przychodów nie płaci się bowiem podatek dochodowy. Dlatego ustalając wysokość osiągniętego przez nas dochodu (aby następnie obliczyć od niego podatek), tych pieniędzy nie będziemy wliczać.

Ustawa o podatku dochodowym wymienia cały katalog przychodów wolnych od podatku. Jest ich dużo, bo aż 36 pozycji. W tym i w następnych odcinkach poinformujemy Czytelników, od czego nie płacimy podatku. Są to Nagrody państwowie – Nie chodzi tu jednak o wszystkie nagrody, lecz tylko o przyznawane na podstawie Uchwał Rady Ministrów przez Komitet Nagród Państwowych. Otrzymuje się je za osiągnięcia naukowe, badawcze, konstrukcyjne itp. w dziedzinie nauki. Przyznawane są także w dziedzinie literatury i sztuki. Dzielą się na nagrody pierwszego i drugiego stopnia. Otrzymało je mogą osoby indywidualne i zespoły (do dziesięciu osób). Prawo do nagród państwowych mają również trenerzy i instruktorzy za szczególne osiągnięcia w pracy szkolnej.

Renty inwalidzkie inwalidów wojennych i wojskowych. Wyjaś-

niamy, że inwalidą wojennym jest żołnierz, którego inwalidztwo powstało w związku z działaniami wojennymi. Natomiast inwalidą wojskowym jest żołnierz, którego inwalidztwo powstało w czasie odbywania czynnej służby wojskowej w czasie pokoju, a nawet – w pewnych przypadkach – również po zwolnieniu z niej.

Niektóre odszkodowania. Rekomponują one szkodę i mają służyć do jej naprawienia. Podatku dochodowego nie płaci się od odszkodowań wyplacanych na podstawie:

- 1) prawa administracyjnego (np. budowlanego, wodnego,właszczeniowego),
- 2) prawa cywilnego (np. za zniszczenie cudzej rzeczy, za zabicie cudzego zwierzęcia, za szkodę wyrządzoną przez zawałenie się budowli, za szkodę powstałą w wyniku wypadku samochodowego itd.),
- 3) prawa pracy (np. od odszkodowania dla pracownika, z którym rozwiązano umowę o pracę bez wypowiedzenia z naruszeniem przepisów, odszkodowanie za szkodę wyrządzoną niewydaniem w terminie lub wydaniem niewłaściwego świadectwa pracy, względnie opinii).

Zwolnieniem od podatku nie zostały natomiast objęte odszkodowania wyplacone z tytułu wypowiedzenia umowy o pracę oraz odprawy wyplacone pracownikom z powodu likwidacji zakładu lub etatu (czyli zwalnianych z przyczyn dotyczących zakładów pracy).

Oprócz wymienionych już tutaj świadczeń, podatku dochodo-

wego nie płacimy również od odszkodowań wyplacanych za wypadek przy pracy lub chorobę zawodową. Są to odszkodowania:

- jednorazowe za stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu,
- jednorazowe z tytułu śmierci pracownika lub rencisty,
- za przedmioty utracone lub uszkodzone wskutek wypadku przy pracy.

– Wypłaty ubezpieczeniowe. Są to kwoty wyplacane z tytułu ubezpieczeń majątkowych i osobowych, np. za okradzione lub zażane mieszkanie, spalony budynek, uszkodzony samochód lub domek letniskowy itd.

– Odsetki od oszczędności. Nie płaci się podatek od odsetek

- 1) od wkładów oszczędnościowych w złotówkach,
- 2) od wkładów na rachunkach walutowych,
- 3) od zobowiązań mieszczących się w sumie wekslowej (weksel jest bowiem papierem wartościowym),
- 4) z tytułu oprocentowania obligacji (Obligacje są papierami wartościowymi i mają stałe oprocentowanie. Może być jednak zróżnicowanie dla poszczególnych lat, czyli w każdym roku inne. Oprocentowanie liczy się od dnia zakupu obligacji. Wyplacane jest ono co roku, w terminach określonych w obligacjach).

Natomiast podatek płaci się od odsetek, od środków zgromadzonych na rachunkach bankowych utrzymywanych w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą. Płaci się go również od dywidend.

— Wygrane. Podatku dochodowego nie płaci się od wygranych w grach losowych i totalizatorach prowadzonych na podstawie zezwoleń ministra finansów.

SKŁADKI ULGOWE

— „Jestem młodym rolnikiem, mam 24 lata, a żona 21. Już od 5 lat płaci składki emerytalno-rentowe. Dowiedziałem się, że taka składka gospodarz płaci dopiero po ukończeniu 35 lat życia. Czy prawo to zmieniło się i od kiedy?“ — pisze Tadeusz J. z woj. nowosądeckiego.

— W latach 80-tych były indywidualne zwolnienia od opłat, stosowane przez naczelników gmin. Przepisy nowej ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, które obowiązują od 1 stycznia 1991 takiej możliwości nie uwzględniają. Ubezpieczenie emerytalno-rentowe i wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie jest obowiązkowe, jeżeli gospodarstwo rolnicze ma ponad 1 ha przeliczeniowego użytków rolnych lub obejmuje dział specjalny.

Ubezpieczeniem emerytalno-rentowym z ustawy obejmuje się rolnika-gospodarza i gospodarstwo oraz domowników. Chyb, że małżonka nie pracuje w gospodarstwie rolnym i nie prowadzi wspólnie gospodarstwa domowego. Są jednak wyjątki od tych reguł. Młody rolnik może skorzystać z ulgi w placeniu składki w wysokości 75 proc., jeżeli przed objęciem gospodarstwa był domownikiem (za którego opłacano składki) i pod warunkiem, że w tym czasie została zawarta z nim umowa notarialna, w której zobowiązuje się przejąć gospodarstwo rolnicze.

Mlčat' je zlato

Kde bolo, tam bolo — čo koho do toho. Jedna matka mala tri dcéry. Hľúpe a maznavé, ani jedna nevedela poriadne rozprávať. Vraj, dievky na vydají! Sušali, rozprávali ako malé deti a celej dedine boli na posmech.

Ako každá matka, i tito chcela svoje tri dcéry povydávať. A hoci boli bohaté, jeden ich nebral, druhý zas mamke na potechu nechal, a tak sa zdalo, že sa dievky nevydajú.

Raz v akom zlomyselník poradil v susednej dedine slobodnemu parobkovi, že tie a tie by sa chceli vydať:

— A sú to bohatí, súkrovni a k svetu dievky, ber ich, ber!

I pobral sa parobok aj s bratom na vohradu.

Zaklopali, pozdravili a keď mal videla, ešte myslia parobci väzne, prichystala bohatú hostinu a tým dvom sa zdalo, že prišli nebodaj do samého raja a anjeli sa o nich starajú.

Kým sa dva bratia hostili, mal dcérám v kuchyni prikázala, aby sa ani jedna neozvala, ak sa chcú vydať. A tak dievky ustanovenie pobiehali po izbe, lietali od roboty k robote ako nemé.

Bratia si dievky obzreli a začali ich matke chváliť, aké sú príjemné, trpežlivé a že také mlčanlivé dievky málokde možno nájsť. Mal sa a tak p chou nafukovala a prisivedala. Zamer by sa jej bol vydaril, nebyť toho, že na ohni začala kaša kypieť. Najstaršia dievka sa prvá strhla a kričí:

— Mamo, mamo, kata ipi!
Druhá zlosta, že sa sestra ozvala napriek matkinmu zákazu, ju kárala:

— Ty hupa, nato ti ta otvaja, mama povedala, aby ti mutaja!
Tretia dievka, keď ich počula, začala sa sama chváliť a tešíť:

— A ja tom ta neotvaja a pekne tom mutaja. Ja putem muta mat, ja ta putem vytávat!

Keď to bratia počuli, dobre sa od smiechu nepopuštili a opakovali po dievkach:

— Mamo, mamo, kata ipi!

Ty hupa, nato ti ta otvaja,

mama povedala, aby ti mutaja!

A ja tom ta neotvaja a pekne tom mutaja.

Ja putem muta mat, ja ta putem vytávat!

Mladenci vstali a odili skŕ, ako sa o ženbe s dievkami rozprávali.

A tak pre než astnú kaču sú dievky ďalej slobodné a možno ju varia a miešajú dodnes.

Mamo, mamo, kata ipi!

Ty hupa, nato ti ta otvaja,

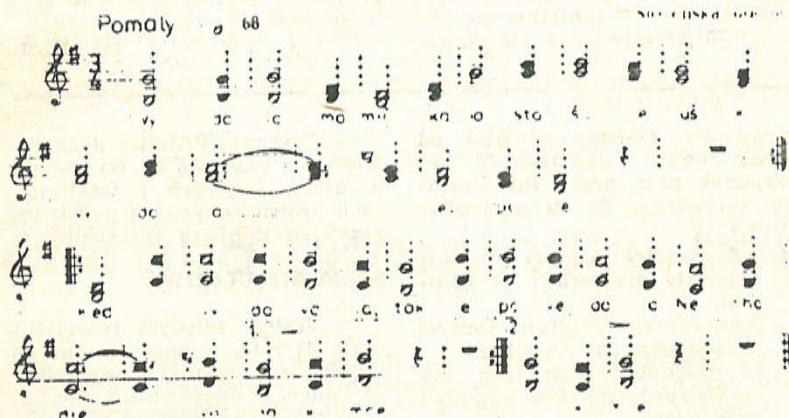
mama povedala, aby ti mutaja!

A ja tom ta neotvaja a pekne tom mutaja.

Ja putem muta mat, ja ta putem vytávat!

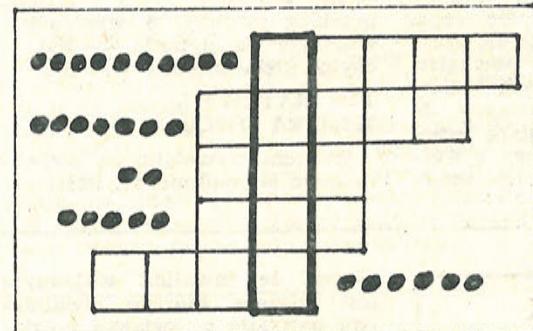
Rozprávka zo Zamaguria

Vydala mamička

2. (Já sa spravím vtáčkom,
tým malym slávičkom,
zaletim k sivej mamičke.)
(Sadnem na lavičku,
pred moju mamičku,
na šípovú ružičku.)

3. (Najmladšia sestrička
v oknečku stála,
na vtáčika volala:)
(heš, heš, heš vtáčičku,
ty malý slávičku,
dolimeš mi ružičku.)

POMOŽTE NÁM:
Ocko má 36 rokov. Mama je o 1/4 mladšia. Peťo má o 3/4 menej rokov, ako otec. Naňa otázka znie. Koľko rokov má Peťo. Správnu odpoveď nájdete v dnešnej tajničke, ak počet guliciek zapísate slovom, lepie si vňak ma-

tematicky príklad prepočítajte! Čakáme na vaše dopisy. Pre autorov správnych odpovedí čakajú knižné odmeny.

Správna odpoveď v júlovom čísle znala Voda. Knihy vyrebovali: Mariusz Grabarczyk z Gdanska, Monika Majerčáková z Novej Belej, Peter Solt s z Jurgova a Anna Bryjová z Vyšných Lapšov.

VESELO SO ŽIVOTOM

— Kedysi hľadali ľudia prameň živej vody.

— Viem, a dnes by boli vďační za prameň čistej!

— Alenka, vieš, čo sa stane s dievčatkom, ktoré nechce papáta?

— horví mamička.

— Viem. Zachová si štíhlú líniu a bude manekýnkou.

— Jo, ty si sa dnes do kníhy ani nepozrel!

— Pozrel, pozrel ocko. Ale neučil.

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje známeho polského divadelného a

filmového herca a kedysi aj vynikajúceho speváka, ktorý vystupoval pod umeleckým menom Franek Kimono. Zahral v nespočetnom množstve filmov, náročných, ale aj dobrodružných a detektívnych, no a televíznych seriáloch. Mládež ho pozná najmä z filmu Dobrodružstvo profesora Machu u (Akadémia pana Kleksa). Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Pre najlepších vyrebusujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 410/92 sme uviedli snímku Mariky Gombitovej. Knihy vyrebovali Eva Klukovská z Novej Belej, Aneta Martinčáková z Jurgova, Jana Kowalská z Krakova, Jozef Tuholz z Katowic.

Takto sa radovala na XXV. olympijských hrách v Barcelone v kačičke favoritka v plávaní z prvého víťazstva v rozplavbe na 100 m vo výške spôsobom Jenny Thompsonová. Radosť bola predčasná, lebo napokon nevyhrala ani v jednej disciplíne, hoci sa očakávalo, že získala aspoň štyri zlaté medaily. Takýchto prekvapení bolo viac prehral o. Š. Bubka, cyklistka J. Longová, prekližkárka G. Deversová a iní. Najúspešnejšími pretekármi hier boli V. Šerbo (SNŠ) v gymnastike — 6 zlatých medailí, K. Egerszegová (Mař.), J. Sadový (SNS) v plávaní — po 3 zlaté. Celkové najúspešnejšie na OH boli športovci SNŠ (býv. ZSSR), ktorí vybojovali 45 zlatých, 38 strieborných a 29 bronzových medailí, pred USA (37—34—37), Nemeckom (33—21—28) a Čínou (16—22—16). Česko-slovenski športovci získali 4 zlaté, 2 strieborné a 1 bronzovú medailu.

Když prší, padají žáby

„Všechno nejlepší k narozeninám!“ Adéla, nikým nezvaná, se cpe do stanu a podává Heleně malý balíček. Holky, namačkané na dvou postelích, se zalykají horkem, v kulišku na skřínce voní kytkou...

„Tedy, Adélo, to jsem od tebe nečekala...“ Helena rozvazuje mašli a z ubrousku vybaluje krabičku. Co v ní asi je?

„Tak dělej, otevři to,“ pobízí ji Adéla a Helenina kamarádka Jitka tuší zradu.

„Júúú!!“ vřeští Helena, a s ní ostatní. Krabička letí obloukem ven a za postel zděšeně přehávavouk.

Vypadni, káčo,“ řekla Jitka Adéle. „Stejně tě nikdo nezval.“

Vyrazila ze stanu a běží k lesu. Zmizela pod vysokým smrkem. Věte mu sahají až na zem a pod ním je nastláno jehličí. Adéla se schoulila do klubíčka a teprve teď ji vytryskly slzy. Tolik se těšila na tábor, a zatím tu nemá žádnou kamarádku. Všichni obdivují Helenu. Co na ni vidí? Kdyby kamarádily s ní, naučila by je znát zvířata ...

V koruně smrku to zachrástilo. Veverka! Sedí na větvi a kouká na Adélu očima jak korálky. V mžiku se miho natažené tělo a už je na druhém stromě.

„Kam letíš, ty janku!“ volá Adéla a běží za veverkou. „Já ti nic neudělám!“

Na obloze těžknou mraky, už ji zbarvily do šeda. Chvíli je ticho, a najednou se prudec zvedne vítr. Z temného nebe sjel blesk a rozosiřil borovici na skále za řekou. Prásk! zadunělo údolím. Těžké kapky se trčí o střechy stanů, v řece se vzteká voda, blesk stihá blesk.

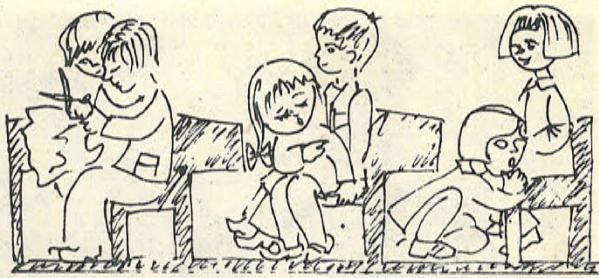
„Holky! Adéla!!!“ Další třesknutí jako by je zmrazilo.

Z mraků vykouklo slunce a přes clonu ještě udělalo duhu. Všichni se hnali k lesu. Adéla, mokrá jak hastrman, klečí v trávě. Kolem ní skáčou malé žabky a ona si s nimi blaženě hraje.

„Moje babička říká,“ otočila se k holkám, „že když prší, padají z nebe žáby. Ale jestli chcete, povím vám, jak je to doopravdy. že je hezká, vid?“ podala jednu Jitce.

„Ty káčo,“ zahučela Jitka s žábou v ruce. „Tys nám nahnala strachu. Viš, jak jsme se o tebe báli?“

MAGDALENA PROPEROVÁ

ALOJZ ČOBEJ

MY SME MALÍ PRVÁCI

My sme malí prváci, my sme prvá trieda,
vieme, kolko písmen má veľká abeceda.
Poznáme už farby, kvietky, zvieratá
a do dvadsať každý prvák naráta.

My sme žiaci maličtí, dobre sa nám darí
čítať aj tie najľahšie slová v šlabikári.
No a keď po počtoch príde telocvik.
v šikovnosti sa nám nevyrovnaná nik!

My sme žiaci veselí, v škole sme vždy presne.
Na hudobnej spievame všetky pekné piesne.
Ak v nás bude chuti do učenia dosť,
narastú z nás žiaci všetkým pre radosť.

VÝTVARNÁ SÚŤAŽ ŽIVOTA '92

Naša redakcia v spolupráci so školami na Spiši a Orave vypisuje pre našich mladých čitateľov výtvarnú súťaž na tému:

MOJI RODIČIA

Pre lepšie pochopenia témy a uľahčenie vašej práce uvádzame niekoľko konkrétnych námetov:

- kym sú vaši rodičia,
- v čom by ste chceli rodičov nasledovať,
- vaši rodičia pri práci, v domácnosti a spoločnosti,
- rodičia a vy,
- vaši rodičia vo voľnom čase,
- koníčky a zaľuby vašich rodičov,
- vaši rodičia a ľudové zvyky.

Našej súťaži sa môžu zúčastniť všetci mladí čitatelia, ktorí sú žiakmi základných škôl a poslú nám aspoň jednu prácu na navrhnutú tému. Do našej súťaže pozývame aj žiakov zo škôl v českých strediskách. Svoje práce môžete urobiť ručovoľnou technikou.

Každa práca zaslaná do redakcie musí mať na zadnej strane nasledujúce údaje: titul, meno a priezvisko, vek, triedu a presnú adresu.

Svoje práce posielajte na adresu našej redakcie do 15. DECEMBERA 1992.

Najlepšie práce uvverejnime v Živote a ich autori obdržia vecné odmeny.

HVIEZDY SVETOVEJ ESTRÁDY

ALLIEZ

Pre niektorých čitateľov zaujímajúcich sa o mládežnickú hudbu bude názov tejto zaujímavej írskej skupiny hŕadom nevelmi známy. Kto však sleduje medzinárodný spevácky festival v Bratislavе, iste si spomenie na túto skupinu a najmä na jej pieseň Feelin Blue, ktorou vyhrala Alliez Bratislavskú lúry. Bolo to pred štyrmi rokmi.

Skupinu Alliez tvorí skvelá trojica — Eamon Gibney, Gerry Donovan a Tomy Mangan. Všetci traja pochádzajú z Dublina, v ktorom Eamon a Gerry pôsobili pôvodne v skupine The

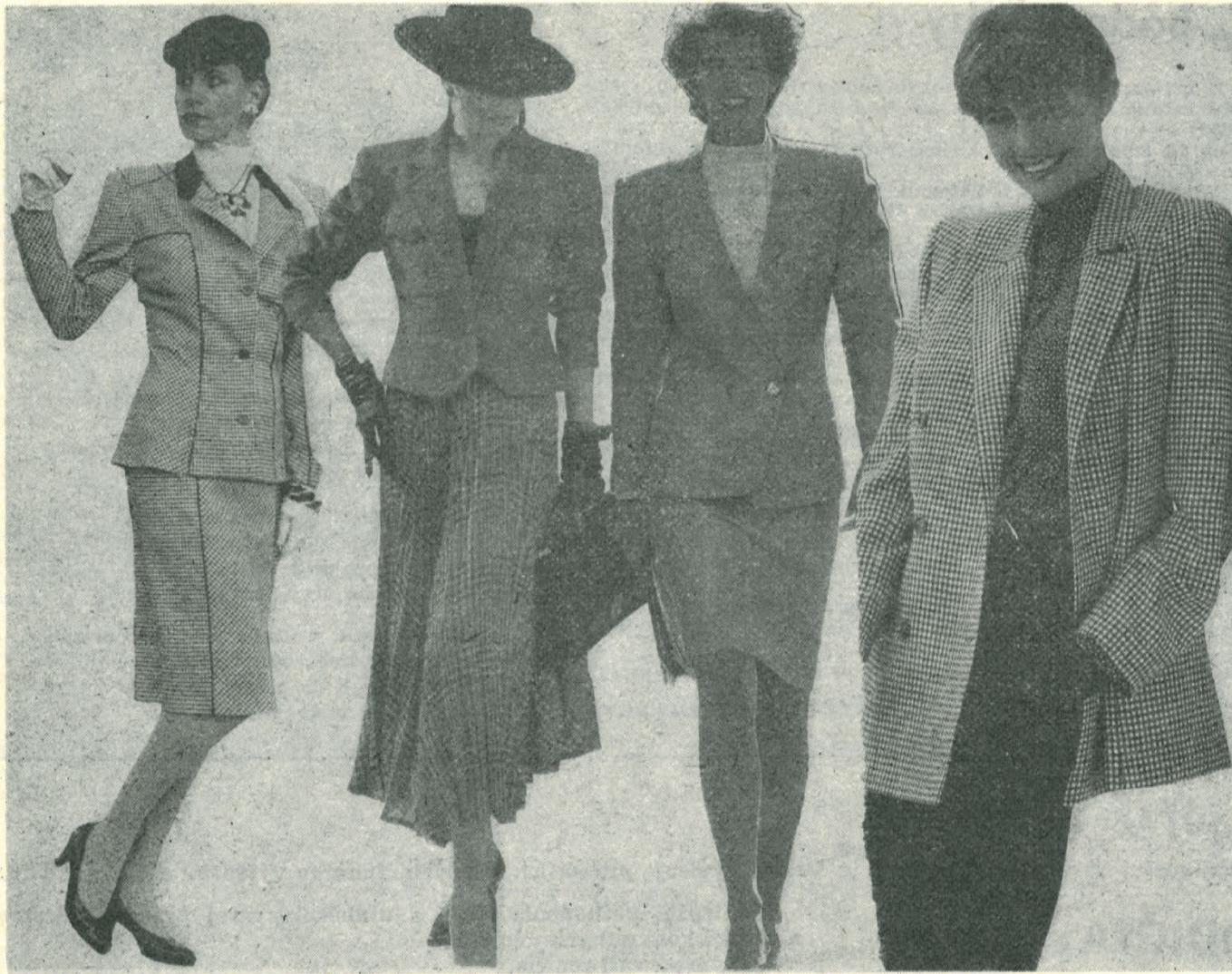
Purple Pussycat. Po niekoľkých rokoch založili vlastný súbor nazvaný The Gibney And Donovan Band, ktorý si od začiatku získal veľkú popularitu a hned sa umiestnil na čelných miestach v írskych rebríčkoch najlepších pesničiek. Mimoriadne sa im darilo najmä takými pesničkami ako How Deep Is The Night, ako aj You've Got Your Troubles, ktoré sa stali známymi a oblúbenými hitmi.

Po víťazstve na Bratislavskej lúre v roku 1988 sa skupina Alliez úspešne predstavila v tom istom roku aj na medzinárodnom festivale intervízie v polskom meste Sopot. Vystúpila tu na medzinárodnom koncerte s pesničkami Feelin Blue, ako aj Bed For The Night a stala sa ozajstnou ozdobou večera, ktorý patril polskej piesni. Bola to aj zásluha piesne známeho polského skladateľa Antóniho Kopfa — Love Is The Answer.

Po úspechoch v Bratislave a v Sopote dostala skupina Alliez pozvanie na turné po Spojených štátach, kde účinkovala nielen na samostatných koncertoch, ale úspešne sa zúčastnila aj na súťaži FIDOF v Los Angeles. Zákratko sa predstavila na ďalšom festivale — MESAM v juhoslovanskom Belehrade, zároveň účinkovala ako predkapela írskeho turné známej skupiny Dr. Hook.

Treba poznamenať, že súčasný koncertný program skupiny Alliez obsahuje popri pop-rockových evergreenoch posledných dvoch dekad aj pôvodný repertoár, ktorého ozdobou je taká nádherná pesnička ako Half A World Away. Pripomeňme, že jej autormi boli Harold Payn a Alan Roy Scott z Los Angeles, ktorý sa taktiež zúčastnil Bratislavskej lúry. Prostredníctvom tohto slávneho speváka, ale predovšetkým skladateľa a producenta si skupina Alliez pred dvomi rokmi dohodla a absolvovala úspešné turné po Česko-Slovensku.

Pochopiteľne týmto sa aktivita tejto skupiny v Česko-Slovensku neskončila. Totiž Alliez sa ešte s veľkým úspechom predstavila vo Videoráme v Pražskom Paláci kultúry a s orchestrom Karla Wágnera nahrala pre novovzniknutú gramofónovú firmu a agentúru Multisonic prvú dlöhohrajúcu platňu. Iste o nej ešte neraz počujeme. (js)

KOSTÝMY

Už celé roky kostýmy sú veľmi obľúbené. Ženy si ich obliekajú do zamestnania a na slávnostné príležitosti. Za chladného počasia môžeme si kostým oblect aj pod kabát. Kabátik alebo sako doplnené vhodnou blúzkou a sukňou z rovnačkého alebo koordinovaného materiálu určite aj vy by ste chceli mať vo svojom šatníku. Na našich obrázkoch sú rôzne kostýmy, od vás záleží, ktorý si vyberiete.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

SLEPAČIA POLIEVKA. Rozpočet: polovica mastnejšej sliepkov, asi 60 g koreňovej zeleniny, 1 malá cibuľa, 1 strúčik cesnaku, 3 zrnká čierneho korenia, soľ, zelená petržlenová vŕňať.

Polovicu vypitvanej a dôkladne očistenej sliepky rozštvrtíme, vnútornosti a krk dáme do stuhenej vody, pridáme všetku koreňovú zeleninu, cibuľu, cesnak, čierne korenie, soľ a varíme. Do vriaceho vložíme rozštvrtenu slipeku a uvaríme ju do polomäcka. Mäso vyberieme a upravíme na paprike alebo ako zaprávanie. Vnútornosti precedíme, spolu s mrkvou pokrájame a dáme do polievky. Nakoniec do polievky zavaríme halušky, tenké rezance alebo pečenové knedličky a ochutnáme ju posekanou zelenou petržlenovou vŕňaťou.

SUNKOVÝ ZVÍTOK. Rozpočet: 2 vajcia, soľ, 30 g šunky, 40 g polohrubéj mýky, 10 g masla a 5 hrubej mýky na opekanie.

Z bielkov ušľaháme tuhý sneh, zláhka doň zamiešame trochu soli, žltky, pokrájanú šunku alebo uvarené studené mäso a mýku. Väčšiu panvicu vymastíme maslom a vysypeme múkou.

rozotrieme na ňu cesto a v rúre upečieme do ružova. Ďalej teplý zvítok pokrájame na trojuholníčky.

BRAVČOVÝ JAZYK NA CESNAKU. Rozpočet: 2 bravčové jazyky, 60 g masti, 3–4 strúčiky cesnaku, soľ, hlávkový šalát.

Umyté bravčové jazyky uvaríme v osolenej vode do mäkkia. Uvarené preložíme do studenej vody, hneď olípeme (neskôr by sa zle lúpal) a každý rozrežeme po dĺžke na 4 diely. Na panvicu dáme mast, pridáme cesnak vymiešaný so soľou a na tomto základe opečieme plátky jazykov z obidvoch strán do červena. Upečené urovňáme na misu na listy hlávkového šalátu. Podávame so zemiakovými hranolčekmi alebo varenými zemiakmi.

PIKANTNÉ VAJCA. Rozpočet: 4 vajcia, 50 g masla, zelená petržlenová vŕňať, 1 cibuľa, 1 dl kyslej smotany, 1 lyžička hladkej mýky, citrónová štava, trocha sardelovej pasty, soľ, mleté čierne korenie.

Na masle speníme zelenú petržlenovú vŕňať a cibuľu pokrájané nadrobno, zalejeme kyslou smotanou, v ktorej sme rozhábarovali mýku, pridáme trochu citrónovej štavy, sardelovú pastu, soľ, mleté čierne korenie a povaríme. Vajcia uvaríme na tvrdzo olúpeme, pokrájame na kolieska a vložíme do omáčky. Podávame so žemľou alebo chlebom.

SLIVKOVÉ GULKY. Rozpočet: 500 g uvarených zemiakov, 150 g krupicovej mýky, 100 g kruipice, trochu soli, 1 vajce, na hrot noža prášku do pečiva, 40 g masla, 80 g maku, 80 g práškového cukru, 600–1000 g sliviek.

V šupke uvarené, ošípané zemiaky pretlačíme a necháme vychladnúť. Pridáme mýku, krupicu, soľ, vajce, prášok do pečiva a všetko spolu vymiesime na hladké cesto. Na múku posypajte doske cesto rozvalkáme, rozkrájame na štvorce. Každý štvorec naplníme slivkou, zabalíme a postláčame do guľky.

Pripravené guľky vyvaríme vo vriacej osolenej vode. Vyberieme dierkovou vareškou, posypeme mletým makom a práškovým cukrom. Môžeme tiež podávať so sladkou smotanou a práškovým cukrom.

ZAPÉKANÉ RYBÍ FILÉ S HOUBAMI. Rozpočet: 500 g rybího filé, 60 g másla, cibule, 150 g sýra, 200 g hub, mletý pepř, sůl, nadrobno posekaná petrželka, máslo na zakapání.

V misce z varného skla zlepíme na rozebratém másle nadrobno pokrájenou cibulou a pokvapkáme citrónovou šlavou, aby nestmavel. Potom pridáme postrúhané jablko, postrúhanú citrónovú kôru, cukor, majonézu a zmes dobre premiešame. Šalát dáme na misu, obložíme ho kolieskami banánu a posypeme postrúhaným syrom alebo posekanými orechami.

čeme. Pokrm posypeme petrželkou. Podávame s vařenými brambory.

HORŇACKÉ UZENÉ MASO. Rozpočet: 600 g uzené krkovičky, 500 g kyselého zeli, 500 g brambor, cibule, 40 g tuku, sůl, kmín, 1,5 dl kyselé sметany.

Uzené maso častečne uvaříme a pokrájime. Očistene brambory pokrájime na väčšie kostky, osolíme a na polovinu tuku opečeme s drobně usekanou cibulkou, a kmínem. Na vymaštenej pekáči dám polovinu zeli, polovinu brambor, pak uzené maso, potom opet brambory a navrch zbylé zeli. Podlijeme vývarem z uzeného masa a v troubě upečeme. Nakoniec zalijeme kyselou smetanou a dopečeme. Podávame s chlebem.

SALÁT

ZELEROVÝ SALÁT. Rozpočet: 1 väčší zeler, 1 jablko, 1 banán, 1 citrón, 100 g majonézy, 50 g syra, cukor.

Zeler umyjeme, olípeme, postrúhamo na jemnom strúhadle a pokvapkáme citrónovou šlavou, aby nestmavel. Potom pridáme postrúhané jablko, postrúhanú citrónovú kôru, cukor, majonézu a zmes dobre premiešame. Šalát dáme na misu, obložíme ho kolieskami banánu a posypeme postrúhaným syrom alebo posekanými orechami.

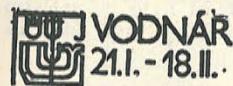
HVĚZDY O NÁS

STRELEC
23.XI.-21.XII.

Začínáš novou kapitolu v životě. Na tom, jak si naplánuješ nejbližší léta, bude záležet tvoje další budoucnost. V práci změny k lepšímu, rovněž finanční situace se zlepší, projevíš-li dost iniciativy. Soukromý život plný dojmů a milých setkání, ale nevyneš se zlomyslným klepům.

KOZOROŽEC
22.XII.-20.I.

Neplýtvej silami, nepřeceňuj své možnosti. Oslabení nebo nemoc by ti mohly zkazit plány, a právě teď se v práci chystá mnoho příjemných překvapení a pochval. Budeš-li dbát o zdraví, práce ti přinese velkou satifakci. Trochu horší budou finanční, starší osoba v rodině přinese neočekávané výdaje.

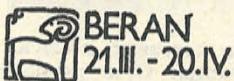
VODNÁŘ
21.I.-18.II.

Nejdůležitější budou profesionální otázky. Přes určitou nejistotu a změny může dosáhnout úspěchu, lepšího stanoviska v práci a vyšších výdělků. Máš

však problémy se zdravím. Potřebuješ více spánku a pohybu na čerstvém vzduchu. V těžkých chvílích hledej společnost dobrého přítele, který ti pomůže podívat se na svět růžověji.

RYBY
19.II.-20.III.

Přicházejí dobré dny. V práci se všechno rozvíjí podle tvého plánu. Tvoje úspěchy však mohou být solí v oku tvým spolupracovníkům — bude jim těžko smířit se s tím, že se ti daří lépe než jim. Domov pro tebe bude pravou oázou tepla a klidu. Uznání tvých blízkých ti udělá stejnou radost jako vlastní úspěchy.

BERAN
21.III.-20.IV.

Budeš plný energie, životního elánu a perspektivních plánů — snad až příliš dalekosáhlých. Zatím nic neprozrazuj svému okolí, jinak někteří tvoji spolupracovníci se budou pokoušet tvoje plány zmařit. Zlepší se tvoje finanční situace — možná že vyhraješ na lotérii?

BYK
21.IV.-20.V.

Oslabení, apatie a různé zdravotní potíže ustoupí koncem měsíce. Práce ti přinese satifakci, ale bohužel to nebude doprovázeno viditelným zlepšením tvé finanční situace. Doma se snaž

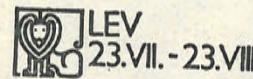
být balzámem, někdo z tvých blízkých bude prožívat období velkého napětí.

BLÍŽENCI
21.V.-21.VI.

Měsíc přinese mnoho zajímavých událostí. Vykrystalizuje se tvé profesionální plány. Objeví se možnost zajímavé spolupráce se zahraničím. Také finance se zlepší. Doma ovládaj nervy, jinak se nevyhneš zbytečným sporům a hádkám s někým blízkým. A bude to svoje vina.

RAK
22.VI.-22.VII.

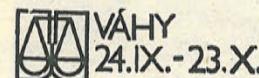
Nebudeš se cítit nejlépe, dlouhotrvlé nachlazení tě značně oslabí. Přesto však tě budou chválit za pracovitost a solidnost v práci, zejména pracuješ-li na vedeném místě. Poté tě neočekávané peníze ze zdroje, odkud jsi nic neočekával. Buď připraven na konflikty s blízkou osobou, nedej se vyvést z míry.

LEV
23.VII.-23.VIII.

Přechodná deprese brzy přejde a znova se pevně postavíš na nohy. Neber na lehkou váhu změny na pracovišti, nechceš-li, aby měly nepříznivý vliv na tvou situaci. Doma přijemné ovzduší a harmonie, velkou radost ti udělají děti.

PANNA
24.VIII.-23.IX.

Prášky ti nepomohou, musíš sám dbát o své zdraví. Hodně procházek, gymnastiky a zdravá dieta pomohou překonat úporné bolesti hlavy a apatie. A před tebou nové perspektivy v práci, k jejichž využití budeš potřebovat hodně síly. Rozmysli si všechna pro a proti a rozvážně se rozhodni.

VÁHY
24.IX.-23.X.

Začíná zajímavé období, které může trvat dost dlouho. Určitě zkušenosti ti pomohou získat duševní rovnováhu a vnitřní klid. Dobré výsledky budeš mít v práci, i finance se zlepší, i když budeš mít neočekávané výdaje. V citovém životě může dojít ke konfliktům, které mohou mít vážné následky.

ŠTÍR
24.X.-22.XI.

Budeš mít chuť a sílu do práce, a výsledky se samy dostaví. Partnerovi ukazuj více srdečnosti a porozumění, prožívá těžké období. Chladné jednání s blízkou osobou může vyvolat ostrý konflikt, které nebude snadné překonat. Můžeš se spolehat na radu a pomoc osvědčených přátel, ale nedůvěřuj někomu, kdo o tebe náhle začne projevovat zájem.

NÁŠ TEST

Poznáte
dobre svojho partnera?

Je logické predpokladať, že vašim najblížším človekom je vlastný manžel alebo manželka. Delite sa o všetko — o nádeje, sny najskrytejšie city, každodenné starosti i nepříjemnosti... Bolo by teda prirodzené očakávať, že tohto človeka poznáte lepšie než kohokoľvek iného. No je to tak v skutočnosti tak?

Priblížnú odpoveď na túto otázkou dá test, ktorý vám ponúkame. Nerobi si nároky na absolútneho pravdu. Môžete ho považovať za menší žart a súčasne za podnet na zamyslenie. Pokiaľ ide o námitky alebo prejavy súhlasu, adresujte ich autorovi testu — profesori Fredericovi Humphreymu z univerzity v americkom štáte Connecticut. A teraz odpovedzte na každu otázkou „áno“ alebo „nie“.

1. Delí sa s vami váš manžel (vaša manželka) o svoje osobné tajomstvá?
2. Poznáte jeho (jej) oblúbenú farbu?
3. Viete, ako sa najradšej zbavuje stresu váš manželský partner?
4. Viete, kolko váži váš manžel (vaša manželka)?
5. Viete, čo sa na vás najväčšmi páčí vášmu partnerovi?
6. Viete, čo ho (ju) na vás najväčšimi rozčluje?
7. Poznáte oblúbené jedlo svojho partnera?
8. Poznáte slabiny svojho manžela (svojej manželky)?
9. Viete niečo o spoločenskej aktivite svojho partnera?
10. Viete, čoho sa najväčšimi obáva?

Ked ste teraz poctivo zodpovedali všetky otázky, zapísťte si za každé „áno“ päť bodov a za každé „nie“ nulu. Spočítajte body a tu je výsledok:

40—50 BODOV. Gratulujeme! Skutočne dobre poznáte svojho manžela (svoju manželku). A to je skvelý predpoklad dlhého a šťastného rodinného života.

30—35 BODOV. To je dobrý výsledok. Nedá sa povedať, že by ste dobre nepoznali svojho manželského partnera. Nebolo by však od veci, keby ste venovali pozornosť aj iným stránkam jeho (jej) osobnosti.

20—25 BODOV. Svojho manželského partnera poznáte sice dosť dobre, neviete však oňom zdaleka všetko. Mali by ste mu venovať viac času.

MENEJ AKO 20 BODOV. Veľmi slabo poznáte svojho manželského partnera. Musíte prejavíť o neho viac záujmu, aby ste si našli najlepší spôsob komunikovania.

SNÁRK

se vám o:

Buvolu — velký zisk, výhra.

Byadka — buď opatrny; rozrušeném — štěstí a láska; kupiti ho — hladka; poraziti ho — ujde nebezpečí; zabiti ho — čeká tě utrpení. Léčivých bylinách vonících — ještěnost; užívati je — budeš mít dlouhý život; hledati je — zisk; lisovati je — budeš potřebovat léčivé prostředky.

Bytu pronajatém — budeš se brzy ženit.

Býli — utřípi ztráty.

Celeru: jísti ho — velká radost; kupovati — milostné dobrodružství. Cele v žaláři — budeš trpět osamocením.

Cepu — svatba s nepříjemnou osobou.

Celnici — nevole, zloba, rozmíšky.

Ceremonii — budeš mít dlouhou chvíli.

Cestě — setkáš se se vzdálenými příbuznými; pěšky — odklad důležitě věci; povozem — stálé štěstí; ve společnosti — budeš pochloubán; po moři — poznáš cizi země; cestě přímé — neradostný život; nerovné, špatné — nalezeň překážky; s mnoha zákrutami — úspěch tvé námahy se dostaví později; velmi úzké — máš jen jedinou možnost, jak dosáhnout cíle; s křížovatkou — bude ti těžká volba mezi dobrem a zlem.

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodí podívat se občas do snáre? Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy, zdálo

zmenila make-up. Svoje kadere, ktoré — vraj — doteraz po každom strihaní zbierať a starostlivo uschováva, spálila v kozube. Toto symbolické gesto bolo rozlúčkou s mladostou? — pýtajú sa niektorí. Totiž Catherine Deneuveová končí v októbri 49 rokov. „Vítame Catherine II.“ — hovoria nadšenci francúzskej herečky, ktorým neprekáža, že už nie je najmladšia.

Catherinu si vázia nielen ako herečku a krásnu ženu, ale aj ako veľmi inteligentnú osobnosť a znalkynu umenia. Svoje herecké umenie potvrdila Deneuveová vo svojom novom filme Indočina (70. v poradí). Uznaniom pre jej inteligenciu bolo pozvanie herečky do New Yorku, kde bola po prvý raz udeľovaná cena Montblanc za popularizáciu kultúry a umenia. Túto odmenu udeľovali (v štyroch kategóriach) štvorčlenní jurori. Jednou z nich bola Catherine Deneuveová, ktorá priznala odmenu Verejnej akceptácie pani Claude Pompidouovej, vďove po bývalom francúzskom prezidentovi. Na snímke: Catherine počas slávnosti v New Yorku.

ĎALŠIA HEREČKA začala písat! Ali MacGraweová, ktorú si mnohí pámatajú z filmu Love story a ktorú sme prednedávnom videli v druhoradej úlohe v seriáli Dynastia, vydala svoje spomienky. Sú veľmi úprimné, mestami priam drastické. Podaktori o nich hovoria ako o herečkinej „spovedi“. Ali MacGraweová spomína na svoje nešťastné detstvo. Jej otec bol alkoholik. Ona sama začala piť ako 20-ročné dievča. Podarilo sa jej urobiť hereckú kariéru, ale zle spomína na Hollywood, na klamstvá a intrígy, ktoré zažila. Ali bola niekoľko rokov manželkou vynikajúceho herca, ktorý umrel v roku 1980, Steve McQueen. Toto manželstvo zanechalo v nej zlé spomienky. Napríklad McQueen ju nutil, aby podávala do posteľa raňajky jeho náhodným milenkám. Tak, ako mnohé iné herečky, Ali MacGraweová začala po smrti manžela, ktorého predsa len mala rada, bráť drogy, piť, menila milencov ako rukavičky. Po čase sa začala liečiť. Teraz 53-ročná herečka nepije, neužíva kokain a po napísaní svojej „spovede“ sa rozhodla začať nový život. Býva pri oceáne v Malibu iba v spoločnosti svojich dvoch obľúbených psov. Na snímke: Ali MacGraweová.

* * *

KRÁSNA A MÚDRA. Najkrajšia žena Európy — napísal prednedávnom o Catherine Deneuveovej americký denník New York Times. Tou najkrajšou je Catherine už roky, odkedy našla v roku 1963 film Dáždniky zo Cherbourga, ktorý jej priniesol medzinárodný úspech. Je pravda, že roky jej pribúdajú, ale stále je krásna. Prednedávnom zmenila svoj štýl: ostrihala si nakrátko krásne zlaté vlasy a

REKORDNÍ RODINA. V Mountain Lake ve státě Minnesota žije skromná rodina, o ktorej by nikdo nic neviedel, kdyby Jesus a Elvira Guillenovi nepřekonali jedinečný rekord. Čtyřikrát se jim narodila dvojčata, ale nikdy jedno dítě. Nejstarším, Andreasovi a Melidě, je dvanáct, Erice osm a je to jediné dítě bez páru, protože její bratr bližnec zemřel jako nemluvně. Třetí dvojící jsou dvouletí Martin a Christina a nejmladším párem

jsou nedávno narozené holčičky Yvette a Yvanna. Otec pocházel z Mexika, ale do Spojených států se přistěhoval s rodiči jako dítě. Rodina byla také početná — deset dětí, z toho dvakrát dvojčata. V sousedství bydlela rodina, která měla dvanáct dětí. S nejmladší z nich, Elvirou, se před třinácti lety Jesus oženil. Dlouho pracovali oba, střídavě na první a druhé směně. Teď už pracuje jen otec. „Když mají děti co jíst, nic nám ke štěstí nechybí,“ říkají rodiče dvojčat. Na snímku: Rodina Guillenová.

* * *

SENZAČNÍ OPERACE. Evropským chirurgům se poprvé podařilo operovat dítě v lunci matky. Alexandru Benodetové, malé Francouzce, je dnes 9 měsíců. Je to hezké, zdravé dítě. A byla odsouzena k smrti.

Ve 29. týdnu těhotenství vyštěrení USG ukázalo, že dítě, které se má narodit, má těžkou vrozenou vadu: otvor v bránici, jímž se střeva a játra dostávají do hrudníku a tlací na plíce. Dítě by se nedožilo operace po narození. Chirurgové z nemocnice St. Vincent de Paul pod vedením profesora Frederica Bargy se rozhodli operovat před narozením. Podobné operace dosud prováděla jen nemocnice v americkém San Francisco.

Císařským řezem otevřeli dělohu, odsáli plodovou vodu do ohřívání nádoby, dítě zašili otvor v bránici, umístili ho znovu v děloze, naplnili ji plodovou vodou a dělohu zašili. Doufali, že dítě normálně dozraje. Po devíti dnech však znova museli dítě vyjmout. Byl to teprve začátek sedmého měsíce těhotenství,

dítě vážilo 1,4 kg, nedovedlo samo dýchat ani pit. Strávilo mnoho týdnů v inkubátoru, ale žilo a rozvíjelo se. Senzační operační zachránila malé Alexandru život.

* * *

SOFII LORENOVÉ je letos päťdesať osm let a všechno svědčí o tom, že pohádková kariéra této hvězdy končí. Sofia se narodila ako nemanželské dítě, za války žila s matkou v bídě. Když ji bylo šestnáct, vyhrála soutěž na královnu krásy. Filmáři z ateliérů Cinecitta si všimli půvabné dívky a tak dostala svou první úlohu ve filmu „Cuori sul mare“. Zároveň pracovala jako fotomodelka.

V roce 1954 její jméno začalo být slavné. Vynikající herec a režisér Vittorio de Sica objevil, že Sofia je nejen krásná, ale i nadaná. Role v jeho filmech a podpora známého producenta Carlo Pontiho přinesly Sofii mezinárodní slávu. Za roli ve filmu „La Ciociara“ dostala cenu v Cannes a za film Dvě ženy Oscara. V letech 1950–1969 hrála v téměř 40 filmech, a to nejen italských. Natácela v Americe, Anglii, Francii a dokonce i v Sovětském svazu. Sofia se provdala za Carla Pontiho. Přes velký věkový rozdíl bylo manželství zdařilé. Mají dva syny, dnes už dospělé.

V poslední době Sofia nemá žádné nové nabídky, ačkoliv hvězdy v jejím věku hrávaly ještě velké a vynikající role. Italové však nadále zbožňují svou Sofii. Zbožňují také italskou specialitu — parmskou šunku. Teď budou mít obojí najednou — Sofii i šunku. Hvězda totiž vystupuje v televizní reklamě této polohy. Na plátně je ji vidět 50 sekund a říká jen jednu větu: „Proscuito di Parma“ čili parmská šunka. Za to dostala Sofia Lorenová honorár ve výši milionu dolarů. Na snímku: Sofia Lorenová.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13. FAX,
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZECHOW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS: 31-150 Kraków, ul. Św. Filipa 7, tel. 34-11-27.

PISMO SPONSOROWANE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI.
WYDAWCA: ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS.

ODZNACZONE: Złotym Medalem ze Wstępu Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Ján Spernoga (redaktor naczelny), Jozef Pivovarcík, Eva Matová, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnická, Alžbeta Stojsławska (tłumaczka).

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Zofia Bogačíková, Jozef Congva, Ján Halač, František Harkabuz, Vladimír Hess, Zofia Chalupková, Bronislav Knapčík, Eugen Mišinec, Lýdia Mšalová.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumerata na kraj przyjmuje redakcja Život w Warszawie lub Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w terminach: do dnia 30 listopada na I kwartał, I półrocze oraz na cały rok następny; do dnia 20 czerwca na II półrocze roku bieżącego. Cena prenumeraty: 1 numer 2000 zł, kwartalnie — 6000 zł, rocznie — 24 000 zł.

Prenumerate ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje także redakcja Život w Warszawie oraz Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w podanych wyżej terminach. Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 140.

Nie zamówionych tekstu, fotografii i rysunków redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo do skrótów.

Numer oddano do składu 3.08.1992 r., podpisano do druku 15.09.1992 r.